

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

AUŠRA KUODYTĖ
(TEISĖS IR VALDYMO PROGRAMA)

NUSIKALTIMŲ PREVENCIJOS PROGRAMOS
LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Alfredas Kiškis

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. NUSIKALTIMŲ PREVENCIJOS SAMPRATA, PAGRINDAI IR JOS RŪŠYS.....	5
2. NUSIKALTIMŲ PREVENCIJOS PROGRAMŲ RENGIMO METODINIAI ASPEKTAI	10
2.1. Nusikaltimų prevencijos programų rengimo principai.....	10
2.2. Nusikaltimų prevencijos programų metodiniai reikalavimai	13
2.2.1. Problemos identifikavimas ir formulavimas	13
2.2.2. Programos tikslų ir uždavinių nustatymas	15
2.2.3. Programos priemonių parinkimas	16
2.2.4. Programos vykdymo ir valdymo struktūros nustatymas.....	18
2.2.5. Programos vykdymo veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijai.....	18
3. NUSIKALTIMŲ PREVENCIJOS PROGRAMŲ LIETUVOJE TYRIMAS.....	22
3.1. Tyrimo metodika ir imties charakteristika	22
3.2. Nusikaltimų prevencijos programų bendroji charakteristika	23
3.3. Nusikaltimų prevencijos programų atitikimas metodiniams reikalavimams	27
3.3.1. Problemos grupės kriterijai	27
3.3.2. Tikslų grupės kriterijai	30
3.3.3. Uždavinių grupės kriterijai.....	33
3.3.4. Priemonių grupės kriterijai.....	35
3.3.5. Rezultatų ir poveikio vertinimo grupės kriterijai	36
3.3.6. Vykdymo ir valdymo struktūros grupės kriterijai.....	37
3.3.7. Bendra kriterijų atitikimo analizė.....	39
IŠVADOS.....	47
PASIŪLYMAI.....	49
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	50
ANOTACIJA.....	58
ANOTATION.....	59
SANTRAUKA.....	60
SUMMARY.....	62
PRIEDAI	64

IVADAS

Temos aktualumas. Nusikaltimų prevencijos idėjos visada buvo ir yra labai aktualios. Pagrindinė idėja – saugoti piliečių, visuomenės ir valstybės teisėtus interesus iš anksto imantis priemonių, kurios neleistų pasikėsinti į šias vertybes.

Lietuvoje priimama ir įgyvendinama daugybė nacionalinio lygio prevencijos programų. Svarbu išanalizuoti šių programų rengimo metodinius aspektus, nes būtent nuo to, kaip parengtos nusikaltimų prevencijos programos, priklauso jų įgyvendinimas bei rezultatai.

Programų rengimas, atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje rekomenduojamus programų rengimo principus bei pateiktas metodikas, užtikrintų veiksmingą programų rengimą, kuris turėtų svarbią reikšmę visai nusikaltimų prevencijai. Šių principų ir reikalavimų įgyvendinimas, rengiant prevencines programas, leistų iš esmės padidinti pačių programų veiksmingumą.

Lietuvoje nusikaltimų prevencijos programas įvairiais aspektais nagrinėjo V. Justickis, A. Čepas, S. Gečienienė, G. Sakalauskas, G. Jurgelaitienė ir kt. 2003 m. Vidaus reikalų ministerija atliko nuo 1996 m. iki 2003 m. vykdytų svarbiausių nusikalstamumo prevencijos programų analizę, tačiau vykdytos programos analizuotos apibendrintai, įvertinant jų pasiekimus ir skirtus asignavimus, bet nesigilinant į konkrečias programose vykdytas priemones¹.

Vėliau, 2005 m., Teisės instituto mokslininkų grupė atliko tyrimą „Nusikaltimų prevencijos programų rengimo ir administravimo metodologija“, kurio tikslas sukurti mokslinius metodologinius pagrindus nusikaltimų prevencijos programų rengimo ir administravimo sistemai įdiegti². Šiame tyrime buvo nagrinėjamos atskiros nusikaltimų prevencijos programos, išanalizuota atskirų užsienio šalių patirtis rengiant ir administruojant nusikaltimų prevencijos programas. Tyrimo pagrindu buvo parengta Nusikaltimų prevencijos programų rengimo ir vykdymo specialistų mokymo programa.

Darbo naujumas. Lietuvoje nusikaltimų prevencijos programų tyrimai buvo atlikti, tačiau nei viename iš minėtų tyrimų nebuvo analizuojamas nusikaltimų prevencijos programų atitikimas programų rengimo principams bei metodiniams reikalavimams.

Tyrimo hipotezė. Lietuvoje vykdomos nusikaltimų prevencijos programos neatitinka programų rengimo metodinių reikalavimų.

Tyrimo objektas – nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje.

---

¹ Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų duomenų bazės sukūrimas. *Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras*. http://www.nplc.lt/centrov/prog/baze/_PPDB.aspx (2011 01 23).

² Nusikaltimų prevencijos programų rengimo ir administravimo metodologija. Baigiamoji ataskaita. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P.5.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti nusikaltimų prevencijos programas Lietuvoje ir identifikuoti svarbiausias nusikaltimų prevencijos programų rengimo problemas bei pasiūlyti jų sprendimo būdus.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant minėto tikslo iškeliami tokie uždaviniai:

1. Apibrėžti nusikaltimų prevencijos bendruosius aspektus;
2. Išanalizuoti nusikaltimų prevencijos programų rengimo principus;
3. Išnagrinėti nusikaltimų prevencijos programų rengimo metodinius aspektus;
4. Ištirti nusikaltimų prevencijos programas Lietuvoje ir įvertinti jų atitikimą metodiniams reikalavimams;
5. Nustatyti nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje rengimo trūkumus.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimas, lyginamoji analizė, teisės aktų analizė, programų turinio kiekybinė ir kokybinė analizė, statistinių duomenų analizė bei sisteminimas ir apibendrinimas.

Tyrimo šaltiniai. Mokslinė literatūra, teisės aktai, užsienio mokslininkų darbai bei nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, siūlymai, panaudotos literatūros sąrašas, anotacija, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai. Pirmame skyriuje nagrinėjami nusikaltimų prevencijos sampratos ypatumai, pagrindai bei jos rūšys; antrame – nusikaltimų prevencijos programų rengimo metodiniai aspektai; trečiame analizuojamos nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje ir įvertinamas jų atitikimas metodiniams reikalavimams bei nustatomi nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje trūkumai.

1. NUSIKALTIMŲ PREVENCIJOS SAMPRATA, PAGRINDAI IR JOS RŪŠYS

Siekiant išanalizuoti šio tyrimo objekto – nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje – sampratą, principus ir rengimo metodinius aspektus, pirmiausia reikėtų apibrėžti nusikaltimų prevencijos sampratą, jos pagrindus bei rūšis. Šiame darbe nusikaltimų prevencijos samprata neanalizuojama visapusiškai, o tik tiek, kiek ji yra reikšminga tyrimo objekto problematikai.

Nusikalstamumo ir jo prevencijos problema yra svarbi visoms valstybėms bei visuomenėms, nepriklausomai nuo to, koks jose nusikalstamumo lygis, kokios jo apraiškos. Kaip rodo tarptautinė patirtis, baudžiamojo teisingumo procesai – sulaikymas, kaltinimas, nuosprendžio priėmimas, bausmė ir jos atlikimas – turi tik ribotą poveikį nusikalstamumui, todėl daugelyje šalių baudžiamoji politika vis daugiau dėmesio skiria prevencijos ir kitokioms nusikalstamumą mažinančioms priemonėms³.

Nusikaltimų prevencijos teorijos pradininku laikomas Š. Monteskjė, kuris iškėlė mintį, kad „geras įstatymų leidėjas labiau rūpinasi nusikaltimų prevencija, o ne nubaudimu už nusikaltimus; bausmės, šalindamos vienas negeroves, sudaro sąlygas didėti kitoms“⁴. Toliau jo idėjas apie nusikaltimų prevenciją išplėtojo Č. Bekarija, kuris ne tik pritarė principui „geriau užkirsti kelią nusikaltimui, negu bausti“, bet ir pirmasis nurodė konkrečius šio principo realizavimo būdus, pasinaudojant atitinkamomis prevencijos priemonėmis⁵. Pagrindinis valstybės politikos tikslas – konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimas, kuris įgyvendinamas per asmens ir visuomenės saugumą. Remdamasi nusikaltimų prevencijos teorijos pradininkų idėjomis valstybė kartu su kitais socialiniais partneriais, siekdama šio tikslo, vykdo nusikaltimų prevenciją ir kontrolę.

Lietuvos ir užsienio kriminologinėje literatūroje pateikiamos įvairios nusikaltimų prevencijos sampratos. Tarptautinių žodžių žodynas nurodo, kad prevencija – tai iš lotynų kalbos „preventio“ kilęs žodis, reiškiantis išankstinį kelio užkirtimą, užbėgimą už akių⁶. Taigi žodis prevencija reiškia užkardymą, išvengimą tam tikro nepageidaujamo reiškinio. Prevencija visada įgyvendinama iki nusikalstamos veikos⁷. Tai reiškia, kad jei tam tikrų priemonių bus imtasi po nusikalstamos veikos padarymo, tai šio nusikaltimo atžvilgiu bus nebe prevencija, o bausmė, žalos atlyginimas ar kita.

³ Babachinaitė G., Galinaitytė J., Jurgelaitienė G. ir kt. Kriminologija. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2010. P.335.

⁴ Ten pat, P.334.

⁵ Kriminologija / Ats. red. Bluvšteinas J. Vilnius: Pradai, 1994. P.149.

⁶ Tarptautinių žodžių žodynas / Red. V.Kvietkauskas ir kt. Vilnius, 1985. P.398.

⁷ Babachinaitė G., Galinaitytė J., Jurgelaitienė G. ir kt. Kriminologija. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2010. P.335.

Lietuvos kriminologai nusikaltimų prevencijos sąvoką aiškina dviem prasmėmis – plačiąja ir siaurąja⁸. Plačiąja prasme nusikaltimų prevencija – tai visa, kas padeda palaikyti teisėtvarką, o siaurąja prasme – prevencinėmis pripažįstamos tik tos priemonės, kurios užkerta kelią nusikaltimams. Minėti kriminologai nusikaltimų prevenciją laiko ypatinga valdymo rūšimi, kurios tikslas – užtikrinti svarbiausių socialinių vertybių apsaugą, o esmė – nusikaltimų priežasčių ir sąlygų išaiškinimas bei šalinimas sudarant atitinkamų priemonių sistemą, taip pat poveikis asmenims, linkusiems daryti nusikaltimus⁹. Iš pateiktos sampratos galima teigti, kad nusikaltimų prevencija gali būti suprantama kaip bet kokia veikla, kuri daro teigiamą įtaką socialiniam gyvenimui, arba tai konkrečios priemonės, kurias taiko subjektai, užsiimantys prieš nusikalstamumą nukreipta veikla.

Įstatymų leidėjas nusikaltimų prevencijos sąvoką apibrėžia kaip poveikio nusikalstamumui priemonę, kuria siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, nustatant ir pašalinant bendrąsias nusikaltimų priežastis bei sąlygas, taip pat individualiai veikiant asmenis, kurie linkę daryti nusikaltimus ar ateityje gali tapti nusikaltėliais arba nusikaltimų aukomis. Be šios sąvokos taip pat apibrėžiama nusikaltimų kontrolė – poveikio nusikalstamumui priemonė, kuria siekiama mažinti nusikalstamumą ir neleisti viršyti socialiai priimtino lygmens aktyviais teisėsaugos institucijų veiksmais ir teisinio baudžiamojo poveikio priemonėmis, taip pat aktyviomis administracinėmis, ekonominėmis, socialinėmis, kitokio pobūdžio priemonėmis. Nusikaltimų prevencija ir kontrolė yra viena kitą papildančios poveikio nusikalstamumui priemonės ir kartu sudaro visa apimantį būdų, metodų, priemonių kompleksą, kurio tikslas – daryti griaujamąjį poveikį nusikalstamumui¹⁰. Taigi įstatymo leidėjo požiūriu nusikalstamumo prevencija taip pat yra labai plati ir universali sąvoka.

Bene trumpiausiai ir glausčiausiai nusikaltimų prevenciją apibrėžia vakarų kriminologai, teigdami, kad tai yra mokslas apie kriminalinės rizikos valdymą¹¹. E. Kube ir K.F. Koch nusikaltimų prevenciją apibūdina kaip visų valstybinių ir privačių pastangų, kuriomis siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, visumą¹².

---

⁸ Kriminologija / Ats. red. Bluvšteinas J. Vilnius: Pradai, 1994. P.154.

⁹ Ten pat, P.154.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 32-1318.

¹¹ Understanding Crime Prevention. National Crime Prevention Institute. Boston, London, Durban, Singapore, Sydney, Toronto. 1986. P.25.

¹² Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija. *Teisės institutas*.
<http://www.teise.org/docs/research/Vaiku%20neužimtumas99.pdf> (2011 01 27).

Apibendrinant galima pasakyti, kad tiek užsienio valstybių, tiek Lietuvos kriminologijos literatūroje pateikiamos įvairios nusikaltimų prevencijos sampratos, kurių esmė ir turinys suprantama panašiai.

Nusikaltimų prevencijos esmę atspindi nusikaltimų prevencijos tikslų turinys. Šių tikslų nustatymas yra sudėtingas procesas. Įprasta nuomonė, kad tikslas pasiekiamas tuomet, kai sumažėja nusikalstamų veikų. Tačiau kaip teigia J. Bluvšteinas, toks vertinimas yra primityvus, nes jei valstybė rūpintųsi tik kaip sumažinti nusikaltimų skaičių, tai to galėtų pasiekti be mažiausių pastangų – nuosekliai dekriminalizuodama veikas, pripažįstamas nusikaltimais¹³. Tai reiškia, kad nusikaltimų skaičiaus mažinimas nėra pagrindinis nusikaltimų prevencijos tikslas, nes būtent prevencija turi saugoti tokias socialines vertybes, kaip valstybės, visuomenės ir piliečių teisėti interesai¹⁴. Mokslinėje literatūroje išskiriami tokie pagrindiniai nusikaltimų prevencijos tikslai – nustatyti kriminogeninius veiksnius, tikslinti realią kriminogeninę priežastį, nustatyti nusikalstamumo priežastis ir rengti konkrečias rekomendacijas dėl nustatytų kriminogeninių veiksnių veikimo neutralizavimo¹⁵.

Nusikaltimų prevencijai būdinga sudėtinga sistema, kuri susideda iš prevencinių priemonių ir subjektų, įgyvendinančių šias priemones. Prevencijos sistema gali būti formuojama įvairiais pagrindais – pagal nusikaltimų prevencijos objektus, pagal nusikaltimų prevencijos priemonių taikymo laiką, pagal prevencijos apimtį ir kt. Todėl būtų tikslinga išnagrinėti įvairias nusikaltimų prevencijos sistemas.

Kai kurie kriminologai siūlo išskirti tris nusikaltimų prevencijos lygius¹⁶:

1. Įgyvendinant pirmojo lygio prevenciją sprendžiamos plataus masto socialinės, ekonominės ir kitos visuomeninio gyvenimo problemos, stiprinama auklėjamoji funkcija bei tobulinami socialiniai santykiai.

2. Antrojo lygio prevencijai būdingas poveikis konkrečioms socialinėms grupėms, kuriose kyla konfliktinės situacijos ir neigiami socialiniai reiškiniai.

3. Trečiajam lygiui būdinga individuali auklėjamoji prevencija.

Kiti mokslininkai išskiria du nusikaltimų prevencijos lygius – socialinis, kuris jungia kompleksą bendrų, nespecialių priemonių, netiesiogiai įtakojančių nusikalstamumo determinantus, bei specialusis kriminologinis, kuris tiesiogiai orientuotas į nusikalstamumo

---

¹³ Kriminologija / Ats. red. Bluvšteinas J. Vilnius: Pradai, 1994. P.152.

¹⁴ Ten pat, P.153.

¹⁵ Babachinaitė G., Galinaitytė J., Jurgelaitienė G. ir kt. Kriminologija. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2010. P.338.

¹⁶ Ten pat, P.340.

determinantus¹⁷. Kadangi nusikaltimų prevencijos lygis nusako prevencijos tikslus ir mastą, todėl prevencijos lygis lemia nusikaltimų prevencijos rūšis.

Nusikaltimų prevencijos rūšys nusako, kokiomis konkrečiomis priemonėmis ir metodais yra įgyvendinama prevencija.

V. Justickis išskiria šias nusikaltimų prevencijos rūšis¹⁸:

1. *Ankstyvoji (pirminė) prevencija* - tai priemonės, nukreiptos į veiksnius, kurie pakankamai nutolę nuo nusikaltimo. Ankstyvosios prevencijos tikslas – padėti žmogui išspręsti problemas, kurios gali jį atvesti į nusikaltimo kelią.

2. *Įprastoji (antrinė) prevencija* taikoma tuo atveju, kai jau konkrečiai žinoma, nuo kokio nusikaltimo siekiame apsaugoti asmenis. Šios prevencijos poveikis daromas ne per daugelį tarpinių grandžių, o tiesiogiai.

3. *Tretinė prevencija* nukreipta į asmenis, kurie jau padarė nusikaltimą. Šios prevencijos tikslas – neleisti jų recidyvo.

Pastarąsias nusikaltimų prevencijos rūšis išskiria ir vakarų kriminologai, nurodydami, kad *pirminė prevencija* pasireiškia nacionaline valstybės politika ir programomis, kurios prisideda prie visuomenės ekonominio gerbūvio ir socialinio teisingumo. Šios priemonės mažina galimybes nusikalsti ir yra nesusijusios su nusikaltėliais ar potencialiais nusikaltėliais. *Antrinė prevencija* yra pozityvių priemonių visuma, kuri sukuria saugią aplinką ir gerbūvį asmenims, priklausantiems rizikos grupėms. *Tretinė prevencija* yra daugiausiai taktinė, reakcinė, nukreipta į teisės pažeidėjus, siekiant išvengti recidyvo¹⁹.

Aukščiau pateiktų nusikaltimų prevencijos rūšių pagrindas yra daromo poveikio momentas – prevencijos priemonių taikymo laikas. Tuo tarpu kiti autoriai²⁰ nusikaltimų prevenciją skirsto pagal jos objektą, t.y. asmenis, į kuriuos yra nukreiptas prevencinių priemonių poveikis. Tie asmenys jau gali būti anksčiau nusikalte arba gali priklausyti tam tikrai rizikos grupei. Nusikaltimų prevenciją taip pat galima išskirti ir pagal jos apimtį – ar prevencija skirta konkrečioms nusikaltimams kontroliuoti, ar kuriai nors nusikaltimų rūšiai, ar visam nusikalstamumui. Pabrėžtina, kad kriminologijos literatūroje pateikiama daugybė nusikaltimų prevencijos priemonių, kurios diferencijuojamos pagal veiklos lygį, turinį, apimtį, objektą,

---

¹⁷ Galinaitytė J. Kriminologija: teorija ir aktualijos. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademija, 2009. P.173.

¹⁸ Justickis V. Kriminologija. Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija: vadovėlis. 2 dalis. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004. P.28-36.

¹⁹ M.Maguire, R.Morgan, R.Reiner. The Oxford Handbook of Criminology. Oxford, 1995. P.660; Young People in Changing Societies. Regional monitoring report. No.7. Florence, 2000. P.92; D.Gilling. Crime prevention – Theory, policy and politics. London, 1997. P.4.

²⁰ Kriminologija / Ats. red. Bluvšteinas J. Vilnius: Pradai, 1994. P.153.

taikymo laiką ir kt. Visos šios priemonės priskirtinos vienaip ar kitaip pavadintai prevencijos rūšiai.

Nusikaltimų prevencijos rūšys lemia tai, kokiomis konkrečiomis priemonėmis ir metodais prevencija yra įgyvendinama. Priemonė – tai nusistovėjęs veiksmų kompleksas skirtas tam tikram tikslui pasiekti, tai elementarus prevencinės veiklos vienetas, prevencinio darbo organizavimo pagrindas. Priemonių, skirtų tam tikram bendram tikslui pasiekti, kompleksas yra vadinamas prevencijos programa.

2. NUSIKALTIMŲ PREVENCIJOS PROGRAMŲ RENGIMO METODINIAI ASPEKTAI

2.1. Nusikaltimų prevencijos programų rengimo principai

Siekiant ištirti nusikaltimų prevencijos programas Lietuvoje bei identifikuoti svarbiausias jų problemas, būtina išanalizuoti nusikaltimų prevencijos programų rengimo metodinius aspektus – rengimo principus ir metodinius reikalavimus.

Nusikaltimų prevencijos programų rengimas laikantis bendrų nusikaltimų prevencijos programų rengimo principų leidžia padidinti programų efektyvumą ir užtikrinti prevencinės veiklos veiksmingumą. Kriminologijos teorijoje bendrieji nusikaltimų prevencijos programų rengimo principai yra suformuluoti²¹:

1. Programos kompleksiskumo principas – jo būtinybę nulemia paties objekto – nusikalstamumo – sudėtingumas. Nusikalstamumo sudėtingumą sudaro jo ryšių su įvairiausiomis socialinėmis sritimis daugialypumas. Reiškiniai ir procesai, kurie yra nusikalstamumo priežastys ir sąlygos, yra daugelio pagal statusą ir kompetenciją skirtingų subjektų veiklos objektas²². Tai reiškia, kad nusikaltimų prevencija reikalauja skirtingų, tačiau turinčių bendrą tikslą, prevencinių priemonių. Be to, visuomenėje nėra vien tik socialinių, ekonominių ar kitokių problemų, todėl vienos problemos sprendimas vienoje srityje paliečia ir kitos srities problemas.

2. Mokslinis pagrindumas – nuo pat kompleksinės prevencijos programos sudarymo turi būti atsižvelgiama į konkrečios teritorinės erdvės, konkretaus laikotarpio, atitinkamos nusikalstamumo rūšies priežasčių savitumus²³. Tai reiškia, kad negalima apsiriboti bendrų modelių pritaikymu, kurie tinka įvairioms valstybėms, regionams bei visoms nusikalstamumo apraiškoms. Todėl reikia konkrečiai ištirti, kokios būtent turimoje teritorijoje socialinės disfunkcijos daro įtaką tam tikrai nusikalstamumo rūšiai, kaip jos pasireiškia atskirose socialinėse grupėse, kokia terpė leidžia sėkmingai funkcionuoti tokioms disfunkcijoms ir pan.²⁴ Taigi moksliskai pagrįsta nusikaltimų prevencijos programa neįsivaizduojama be konkretaus tyrimo, kurio rezultatai tampa pagrindu susieti nagrinėjamą problemą su konkrečiais valstybės socialiniais, ekonominiais, demografiniais ir kt. procesais. Jei mokslinis problemos ištyrimas yra

---

²¹ Бородин С.В. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной программы. Москва, 1990. С.26-28; Раска Э. Э. Социальная программа: предотвращение преступности. Талин, 1987. С.30-33.

²² Бородин С.В. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной программы. Москва, 1990. С.27.

²³ Jurgelaitienė G. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos // Jurisprudencija. 2003, Nr. 41(33). P.77.

²⁴ Ten pat, P.77.

nepakankamas, prieš pradėdant kurti programą atliekami tam tikri moksliniai tyrimai. Be to, programos kūrimo mokslinis pagrindimas turi būti paremtas šiuolaikiniais daugelio mokslo šakų – sociologijos, ekonomikos, teisės, kriminologijos, naujosios viešosios vadybos laimėjimais. Išskirtinis vaidmuo suteikiamas kriminologijos mokslui, kurio žinios, nusikalstamumo pažinimo metodai, kriminologų rekomendacijos užtikrina visų nusikalstamumo kontrolės sistemos grandžių veiklos kompleksiskumą ir integruotą bendrumą, sukuria visos valstybės nusikalstamumo kontrolės koncepcijos ir strategijos teorinius pagrindus²⁵.

3. Orientavimas į plačią nusikaltimų prevencijos subjektų sistemą – nusikaltimų prevencijos programa turi būti valstybinio pobūdžio, plataus masto, tai yra į jos sudarymą bei įgyvendinimą įtraukiamos ir valstybinės institucijos, net neįeinančios į teisėsaugos įstaigų sistemą, bet savo veikla padedančios įgyvendinti socialines priemones, taip pat nevyriausybines organizacijas²⁶. Kai kurių užsienio šalių patirtis rodo, kad bandymai sudaryti tokio pobūdžio programą tik vidaus reikalų sistemai neišvengiamai baigdavosi nesėkmėmis, o norimas veiksmingumas nebuvo pasiektas²⁷. Tuo tarpu kiti mokslininkai teigia, kad nusikaltimų prevencijos programos rengime turi dalyvauti visi visuomenės nariai²⁸. Tai yra visi socialiniai subjektai - teisėsaugos institucijos, viešojo administravimo institucijos, savivaldybių institucijos, visuomeninės organizacijos bei individualūs asmenys. Taigi nusikaltimų prevencija gali būti efektyvi tik tada, kai joje dalyvauja visi visuomenės nariai, todėl valstybės inicijuojama veikla turi įtraukti visuomenę. Kiekvieno asmens veikla gali duoti teigiamų rezultatų nusikaltimų prevencijos kontekste.

Pastaruosius nusikaltimų prevencijos programų rengimo principus išskiria ir įstatymų leidėjas, papildomai nurodydamas²⁹:

1. Pagarbos kiekvieno teisės subjekto teisėms ir laisvėms bei teisėtumo principai – tai reiškia, kad nusikaltimų prevencijos programose negali būti numatomos priemonės, kurių taikyti neleidžia teisės normos, nepriklausomai nuo to, koks būtų tikėtinas tokių priemonių veiksmingumas³⁰. Taigi kuriant nusikaltimų prevencijos programą įtraukiamos tik tokios

---

²⁵ Jurgelaitienė G. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos // Jurisprudencija. 2003, Nr.41(33). P.77.

²⁶ Jurgelaitienė G. Recidyvinio nusikalstamumo problema Lietuvos Respublikoje: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/LTU. Vilnius, 2001. P.131.

²⁷ Дискуссия по поводу двухуровневого построения системы охраны общественного порядка в Великобритании // Борьба с преступностью за рубежом. 1995. No.5. С.16.

²⁸ Understanding Crime Prevention, Second edition. National Crime Prevention Institute. Boston, London, Durban, Singapore, Sydney, Toronto. 2001. P.163.

²⁹ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 32-1318.

³⁰ Ten pat.

priemonės, kurios neprieštaruja pagarbos kiekvieno teisės subjekto teisėms ir laisvėms principui.

2. Sistemingumo, veiklos planingumo principai – programose numatomi uždaviniai ir priemonės turi sudaryti vieningą sistemą ir turi būti vykdomi planingai bei atsižvelgiant į problemos, kuri sprendžiama programa, ir ją lemiančių veiksnių pakitimus³¹. Tai reiškia, kad uždaviniai ir priemonės turi neprieštarauti vieni kitiems. Numatomos priemonės turi būti suderintos laiko požiūriu, jas vykdančių subjektų požiūriu bei turi būti suderintos svarbos požiūriu³². Nusikaltimų prevencijos programose vykdomos priemonės turi remtis anksčiau įvykdytų priemonių rezultatais, taip pat jos turi būti išdėstytos pagal tinkamai nustatytus ir argumentuotus prioritetus. Be to, priemonės, kurios reikalauja panašaus pobūdžio žinių ar įgūdžių, turi būti vykdomos tų pačių subjektų.

3. Lankstumo principas – reiškia tai, kad nusikaltimų prevencijos veikla turi būti laiku perorientuojama, atsižvelgiant į nusikalstamumo pakitimus, jo raidos tendencijas, prognozes, kadangi nusikalstamumas yra kintantis reiškinys³³. Nusikaltimų prevencijos programose turi būti užtikrinta problema lemiančių veiksnių ir vykdymo rezultatų stebėseną bei sudarytos galimybės koreguoti programą atsižvelgiant į atsiradusius pakitimus.

4. Aprūpinimo užtikrinimo, efektyvumo bei ekonominio pagrįstumo principai – rengiant programas dėmesys skiriamas politiniam, ekonominiam, organizaciniam, finansiniam, materialiniam, informaciniam, moksliniam, profesiniam užtikrinimui ir palaikymui. Prioritetas turi būti teikiamas ne pigiausioms, bet labiausiai ekonominiu ir efektyvumo požiūriu pagrįstoms priemonėms.

5. Tęstinumo principas – reiškia, kad nusikaltimų prevencijos programose turi būti sukurtos jų tęstinumo galimybės, kartu užtikrinant, kad programos tęstinumas ir plėtra galimi tik nustačius pakankamą programos poveikio veiksmingumą³⁴. Kadangi nusikalstamumas yra nuolatinio pobūdžio socialinis procesas, todėl nusikaltimų prevencijos veikla turi būti vykdoma nuolat.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad aukščiau minėti nusikaltimų prevencijos programų rengimo principai nusako pagrindines nusikaltimų prevencijos programų rengimo gaires, kurių laikantis gali būti užtikrintas nusikaltimų prevencijos ir kontrolės veiklos efektyvumas.

---

³¹ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 32-1318.

³² Ten pat.

³³ Ten pat.

³⁴ Ten pat.

2.2. Nusikaltimų prevencijos programų metodiniai reikalavimai

2.2.1. Problemos identifikavimas ir formulavimas

Nusikaltimų prevencija yra nukreipta į tam tikrą neigiamą socialinį reiškinį ir sprendžia su juo susijusią problemą. Šis neigiamas reiškinys – tai tam tikri nusikaltimai, kuriems svarbu padaryti neigiamą poveikį, taip pat tai gali būti reiškiniai, kurie yra glaudžiai susiję su nusikalstamumu, t.y. nusikalstamumą skatinantys veiksniai. Problema – tai šio reiškinio savybės ar pokyčiai, kurie sukėlė prevencijos būtinybę³⁵. Taigi kiekvienas prevencinis darbas prasideda nuo problemos iškėlimo ir suformulavimo, tik po to kalbama apie priemones, kaip šią problemą spręsti.

Problemos identifikavimas ir tikslus jos suformulavimas pradedamas nuo neigiamų reiškinų nustatymo. Tai galima padaryti tik tuomet, kai yra užtikrintas būdas stebėti neigiamą reiškinį – gauti reikiamą informaciją apie jo savybes bei pokyčius. Mokslininkai teigia, kad informacija gali būti gaunama iš įvairių šaltinių – oficialių policijos ataskaitų, gyventojų bei valstybės pareigūnų apklausų, tiesioginių stebėjimų ir kt.³⁶ Taigi turint informaciją apie stebimą reiškinį, svarbu nustatyti jo rodiklius, kurie kriminologinėje literatūroje apibūdinami kaip tiesiogiai stebimi reiškinio pasireiškimai, kurie yra glaudžiai surišti su juo ir dėl to leidžia daryti išvadas apie jį. Antra vertus, tai tikslų reiškinio ribų nustatymas, apibrėžiamas laiko, erdvės ir kitų charakteristikų, kurie vienareikšmiškai atskiria reiškinį nuo visų kitų³⁷. Tai reiškia, kad siekiant atlikti konkretaus reiškinio prevenciją, reikia tiksliai apibrėžti poveikio objektą, erdvės bei paties reiškinio ribas. Nusikaltimų prevencijos programoje turi būti tiksliai apibrėžta, kokių nusikaltimų, kur, kada bei kokių asmenų atžvilgiu siekiama padaryti prevencinį poveikį.

Kitas svarbus žingsnis identifikuojant ir formuluojant problemą, tai tinkamai įvertinti prevencijos objekto reikšmingumą³⁸. Visuomenėje yra daug neigiamų reiškinų, kurie reikalauja daug dėmesio, finansinių lėšų, todėl visada kyla klausimas, kuriems iš jų pirmiausia reikia skirti dėmesį. Problemos reikšmingumas yra siejamas su neigiamais padariniais, kurių atskleidžia

---

³⁵ Justickis V., Gečėnienė S., Čepas A. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija http://www.vrm.lt/uploads/media/Metodika_01.doc (2011 02 07).

³⁶ Understanding Crime Prevention, Second edition. National Crime Prevention Institute. Boston: Butterworth - Heinemann. 2001. P.157.

³⁷ Justickis V., Gečėnienė S. Nusikaltimų prevencijos veiksmingumo užtikrinimo sistema // Teisės problemos. 2006. P.8.

³⁸ Understanding Crime Prevention, Second edition. National Crime Prevention Institute. Boston: Butterworth - Heinemann. 2001. P.157.

visuma neigiamų socialinių, ekonominių, moralinių ir kitokių pasekmių³⁹. *Ekonominės pasekmės* yra akivaizdžiausios. Pavyzdžiui, vagystės iš butų padaro, pirmiausia, materialinės žalos nusikaltimo aukoms⁴⁰. Ši žala yra fiksuojama ir ją galima įvertinti finansiškai pagal JAV kriminologų parengtą specialią finansinio efekto įvertinimo metodiką⁴¹. *Psichologines ir moralines pasekmes* sunkiau išreikšti kiekybiškai, todėl prevencijos programoje jos tiesiog apibūdinamos bei aprašomos⁴². Tuo tarpu *politinis pasekmių* įvertinimas atliekamas įvertinant reiškinių neigiamų pasekmių bei jų prevencijos reikalingumo ryšį su bendrais visuomenės tikslais, išreikštais Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Vyriausybės programiniuose dokumentuose, prie kurių įgyvendinimo prisidės prevencijos programos realizavimas⁴³. Taigi tokia lyginamoji analizė leidžia išskirti aiškius nusikaltimų prevencijos veiklos prioritetus ir daryti išvadą dėl prevencijos būtinumo.

Kitas aspektas, svarbus identifikuojant problemą, tai alternatyvių kelių problemai spręsti nagrinėjimas. Kasdieniame gyvenime vyksta daug procesų, kurie „sulaiko“ nusikalstamumą, užtikrina visuomenės saugumą ir tuo pačiu sudaro visuomeninę nusikalstamumo kontrolę⁴⁴. Todėl specialios nusikaltimų prevencijos priemonės reikalingos tik tuomet, kai probleminio reiškinių kontrolė negali būti užtikrinama įprastomis teisinėmis, socialinėmis, ekonominėmis ar kitomis priemonėmis. Dėl to nusikaltimų prevencijos programoje turi būti apibūdinta, kodėl nepakanka įprastų priemonių ir būtinos specialios prevencijos priemonės.

Kuriant programą taip pat svarbu identifikuoti problemą lemiančius veiksnius⁴⁵. Veiksnių apžvalga turi būti išsami, atitinkanti kriminologinių žinių lygį. Todėl programoje gali būti numatytas konkretus kriminologinis tyrimas, ekspertų apklausa ar kriminologinės literatūros

---

³⁹ Justickis V., Gečėnienė S., Čepas A. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija http://www.vrm.lt/uploads/media/Metodika_01.doc (2011 02 08).

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ Aos S., Phipps P., Barnovksi R., Lieb R. The comparative costs and benefits of programs to reduce crime. Washington: Washington State Institute for Public Policy, 2001. <http://www.wsipp.wa.gov/rptfiles/costbenefit.pdf> (2011 02 09).

⁴² Justickis V., Gečėnienė S. Nusikaltimų prevencijos veiksmingumo užtikrinimo sistema // Teisės problemos. 2006. P.9.

⁴³ Justickis V., Gečėnienė S., Čepas A. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija http://www.vrm.lt/uploads/media/Metodika_01.doc (2011 02 08).

⁴⁴ Justickis V., Gečėnienė S. Nusikaltimų prevencijos veiksmingumo užtikrinimo sistema // Teisės problemos. 2006. P.9.

⁴⁵ Čepas A. ir kt. Nusikaltimų prevencijos programų rengimo ir administravimo metodologija. Baigiamoji ataskaita. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P.28.

apžvalga⁴⁶. Kuo išsamiau bus išaiškintos neigiamą reiškinį sąlygojančios priežastys, tuo platesnis prevencijos priemonių ratas galės būti panaudotas jo prevencijai.

Apibendrinant galima pasakyti, kad problemos identifikavimui ir formulavimui keliami konkretūs metodiniai reikalavimai – problema turi būti suformuluota tiksliai ir konkrečiai, nurodant problemos mastą ir pastovumą. Turi būti tinkamai parenkami rodikliai, kuriuos stebint galima spręsti apie problemą ir jos pokyčius, taip pat turi būti nurodytos visos neigiamos pasekmės, gresiančios, jei nebūtų imtasi priemonių problemai spręsti.

2.2.2. Programos tikslų ir uždavinių nustatymas

Identifikavus ir suformulavus problemą, kurios sprendimui rengiama nusikaltimų prevencijos programa, nemažiau svarbus klausimas yra programos tikslų ir uždavinių nustatymas, kadangi nusikaltimų prevencija yra tikslinga veikla, nukreipta į tolesnį problemos sprendimą.

Tikslas – tai pageidaujamas veiklos rezultatas, tai, ko galiausiai siekiama organizuojant ir vykdant bet kokią veiklą⁴⁷. Kriminologinėje literatūroje išskiriami tiesioginis ir galutinis (kitai vadinamas – pagrindinis) tikslai⁴⁸. Tiesioginis prevencijos tikslas – tai reiškinys, kurį tiesiogiai siekiama pakeisti tam, kad būtų mažiau to reiškinio nulemtų nusikaltimų⁴⁹. Tuo tarpu pagrindinis nusikaltimų prevencijos veiklos tikslas yra mažinti nusikaltimų riziką. Taigi nusikaltimų prevencija visada turi savotišką dvigubą tikslą, kurių vienas yra galutinis, siekiantis sumažinti nusikaltimus, kitas – tiesioginis, kuriuo siekiama pakeisti nusikaltimą lemiantį reiškinį. Šiuos du tikslus jungia prielaida, kad tarp jų egzistuoja priežastinis ryšys⁵⁰. Taigi prevencijos tikslo suformulavimas – tai, pirmiausia, pagrindinio tikslo susiejimas su tiesioginiu tikslu.

Pabrėžtina, kad tikslai – tai nėra abstrakcijos, tai yra aiškiai apibrėžta veiksmų kryptis, siekiant konkrečių prevencinės veiklos rezultatų⁵¹. Tai reiškia, kad formuojant tikslą turi būti aišku, kokių nusikaltimų, kur, kada, kokiais terminais bei kokių asmenų atžvilgiu siekiama padaryti prevencinį poveikį.

---

⁴⁶ Beccaria-Project. Quality Management in Crime Prevention, Niedersachsen: LPR. http://www.beccaria.de/Kriminalpraevention/en/Documents/Flyer_en_7.pdf (2011 02 10).

⁴⁷ Justickis V. Kriminologija. Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija: vadovėlis. 2 dalis. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004. P.39.

⁴⁸ Ten pat, P.47.

⁴⁹ Ten pat.

⁵⁰ Justickis V. Kriminologija. Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija: vadovėlis. 2 dalis. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004. P.47.

⁵¹ Understanding Crime Prevention, Second edition. National Crime Prevention Institute. Boston: Butterworth - Heinemann. 2001. P.165.

Programos tikslams įgyvendinti yra suformuluojami uždaviniai. Uždavinys – tai per nustatytą laikotarpį pasiekiamas ir įvertinamas atitinkamo tikslo įgyvendinimo rezultatas⁵². Pažymėtina, kad kiekvienas programos tikslas turi turėti bent po vieną uždavinį. Suformuluoti uždavinius padeda tinkamai nustatytos sprendžiamos problemos priežastys.

Atlikus literatūros analizę⁵³, pažymėtina, kad tikslų ir uždavinių nustatymui keliami panašūs metodiniai reikalavimai:

- Tikslai turi atitikti problemą, kuriai spręsti kuriama programa. Analogiškai uždaviniai turi atitikti programos tikslus, t.y. programoje turi būti tinkamai argumentuojant nustatyta, kad išsprendus visus uždavinius programos tikslai bus pasiekti.
- Tikslai ir uždaviniai turi būti realūs, t.y. jie turi būti realiai pasiekiami per programos įgyvendinimo laikotarpį, turint pakankamus žmogiškuosius bei finansinius išteklius ir efektyviai juos naudojant.
- Tikslai ir uždaviniai turi būti tikslūs ir konkretūs, t.y. programoje turi būti aiškiai apibrėžta programos tikslinė grupė ir joje siekiami pokyčiai bei aiškiai numatyti rezultatai.
- Tikslai ir uždaviniai turi būti suprantami, t.y. paprastai ir aiškiai suformuluoti.
- Uždaviniai turi atitikti problemą lemiančius veiksnius, t.y. programoje turi būti tinkamai argumentuojant nustatyta, kad išsprendus uždavinį bus pašalintas negatyvus veiksnys arba iš esmės sumažinta jo įtaka, padidinta pozityvaus veiksnio įtaka arba sukurtas naujas pozityvus veiksnys.
- Uždaviniai turi būti išmatuojami, t.y. formuojant uždavinius programos rengėjai turi pasirinkti rodiklius, padedančius kokybiškai ir kiekybiškai įvertinti pagrindinį rezultatą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad tinkamai apibrėžti nusikaltimų prevencijos programos tikslai ir uždaviniai, kurie išreiškiami kaip siektinas programos rezultatas, bet ne būdas, kuriuo įgyvendinama priemonė, užtikrina prevencinės veiklos sėkmingumą.

2.2.3. Programos priemonių parinkimas

Nustačius problemą, suformulavus nusikaltimų prevencijos programos tikslus bei uždavinius, toliau parenkamos priemonės, kurių pagalba daromas prevencijos poveikis.

---

⁵² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 827 „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 57-2312.

⁵³ Butkus F.S. Vadyba. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2007; Understanding Crime Prevention, Second edition. National Crime Prevention Institute. Boston: Butterworth - Heinemann. 2001; Justickis V. Kriminologija. Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija: vadovėlis. 2 dalis. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004.

Prevencijos priemonė – tai pagrindinis prevencinės veiklos elementas, jos atomas⁵⁴. Jos sudaro bet kokios prevencijos programos pagrindą, todėl programos veiksmingumas iš esmės priklauso nuo to, ar teisingai parinktos prevencinio poveikio priemonės.

Prevencijos priemonės parinkimas – tai labai atsakingas programos rengimo etapas. Prieš pasirenkant prevencijos priemones turi būti atliekama išsami priemonių, taikomų panašiose prevencijos projektuose apžvalga⁵⁵. Tai reiškia, kad prieš pasirenkant prevencijos priemones, turi būti nuodugniai ir visapusiškai ištiriama Lietuvos ir užsienio literatūra, skirta nusikaltimų prevencijai. Tuo pagrindu turi būti parengiamas kuo išsamesnis perspektyvių prevencijos priemonių sąrašas – “priemonių bankas”⁵⁶. Parengus tokį priemonių katalogą, toliau iš jo galima rinktis tinkamiausias priemones. Svarbu pabrėžti, kad vykdant priemonių atranką, reikia vadovautis objektyviais jų veiksmingumo prognozavimo kriterijais. Subjektyvūs, besiremiantys sveiku protu, profesine patirtimi, moksliniais samprotavimais, įvertinimai, kad tam tikra priemonė bus veiksminga, beveik visada yra klaidingi. Tai patvirtina JAV kriminologo Roberto Martinsono atlikti prevencijos priemonių veiksmingumo tyrimai⁵⁷. Taigi svarus išvados dėl potencialaus veiksmingumo pagrindas gali būti priemonės daugkartinis sėkmingas bei pilotažinis (žvalgybinis) priemonės taikymas⁵⁸. Prieš taikant priemonę stambioje prevencinėje programoje, pirmiausia, ji išbandoma mažesniame prevencijos projekte, kuriame stebimas jos veiksmingumas.

Atrinkus perspektyvias nusikaltimų prevencijos priemones, toliau turi būti įvertinami jų įgyvendinimo finansiniai kaštai bei kitos sąnaudos. Darbo sąnaudos ir finansinės išlaidos yra panašios, kaip ir realizuojant bet kokias kitas programas. Jų dydis priklauso nuo programos apimties, asmenų, kurie įgyvendins programą, kvalifikacijos, darbo jėgos kainos, situacijos darbo rinkoje, materialinių išlaidų, taikomos įrangos ir t.t.⁵⁹ Tai turi būti atliekama pasitelkiant profesionalią finansininko pagalbą. Kita vertus, sėkminga prevencija gali būti pelninga, kadangi ji sutaupo materialines vertybes, apsaugo nuo moralinės ar psichologinės žalos bei sėkmingos

---

⁵⁴ Justickis V. Kriminologija. Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija: vadovėlis. 2 dalis. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004. P.63.

⁵⁵ Justickis V., Gečėnienė S. Nusikaltimų prevencijos veiksmingumo užtikrinimo sistema // Teisės problemos. 2006. P.10.

⁵⁶ Justickis V., Gečėnienė S., Čepas A. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija http://www.vrm.lt/uploads/media/Metodika_01.doc (2011 02 11).

⁵⁷ Martinson R. What works? Questions and Answers About Prison Reform // The Public Interest. No.35. 1974.

⁵⁸ Justickis V., Gečėnienė S. Nusikaltimų prevencijos veiksmingumo užtikrinimo sistema // Teisės problemos. 2006. P.11.

⁵⁹ Justickis V., Gečėnienė S., Čepas A. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija http://www.vrm.lt/uploads/media/Metodika_01.doc (2011 02 12).

prevencijos atveju atpuola būtinumas išaiškinti ir tirti nusikaltimą, teisti nusikaltėlių, organizuoti bausmės vykdymą⁶⁰.

2.2.4. Programos vykdymo ir valdymo struktūros nustatymas

Rengiant nusikaltimų prevencijos programą svarbu, kad joje būtų numatyta programos vykdymo ir valdymo struktūra. Programos vykdymo ir valdymo priežiūrą atliekantis subjektas yra nepriklausomas ir turintis pakankamai žinių spręsti apie programos uždavinių bei priemonių vykdymo tinkamumą⁶¹. Šis subjektas taip pat turi įgaliojimus reikalauti programos vykdytojų atskaitomybės bei atsakomybės.

Be to, nusikaltimų prevencijos programoje turi būti numatomas tinkamas programos vykdymo koordinavimo mechanizmas, kuriame numatytos formos ir būdai visų programoje dalyvaujančių subjektų atstovams periodiškai aptarti programos eigą bei nustatyta aiški pakeitimų programoje inicijavimo tvarka⁶².

Kaip minėta anksčiau, prevencijos programa yra priemonių, skirtų tam tikram tikslui pasiekti, kompleksas, todėl svarbu programoje numatyti atskiras programos priemones vykdysiančius subjektus. Šie subjektai – tai turintys pakankamą kvalifikaciją ir įgaliojimus įvykdyti numatytas priemones specialistai.

2.2.5. Programos vykdymo veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijai

Nusikaltimų prevencijos programos svarbiausias rezultatas – tai padarytas atitinkamas prevencinis poveikis, apie kurį sužinoma stebint pasirinktų rodiklių pokyčius. Įvertinant šiuos pokyčius susiduriama su keletu problemų: pirma, būtina nustatyti, koks yra reiškinio, kurio prevencijai skirtas projektas, pokytis, antra, tie pokyčiai gali įvykti dėl visai kitų, neretai atsitiktinių priežasčių, trečia, minėti pokyčiai gali atsirasti dėl priežasčių, susietų su pačios programos įgyvendinimo sunkumais⁶³. Tačiau nusikaltimų prevencijos teorija šioms problemoms

---

⁶⁰ Justickis V., Gečėnienė S., Čepas A. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija http://www.vrm.lt/uploads/media/Metodika_01.doc (2011 02 12).

⁶¹ Understanding Crime Prevention, Second edition. National Crime Prevention Institute. Boston: Butterworth - Heinemann. 2001. P.172.

⁶² Čepas A. ir kt. Nusikaltimų prevencijos programų rengimo ir administravimo metodologija. Baigiamoji ataskaita. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P.36.

⁶³ Justickis V., Gečėnienė S. Nusikaltimų prevencijos veiksmingumo užtikrinimo sistema // Teisės problemos. 2006. P.12.

spřesti numato kontroliuojamo eksperimento metodą⁶⁴. Šio metodo esmė tokia, kad pokyčiai, kurie atsirado įgyvendinus programą tam tikroje prevencijos objektų grupėje lyginami su pokyčiais, kurie tuo pačiu metu įvyko kitoje, pagal visus požymius panašioje grupėje, tačiau kurioje nebuvo taikoma prevencijos priemonė. Tokia grupė vadinama kontroline grupe. Jeigu atlikus tokį palyginimą paaiškėja, kad atitinkamo reiškinio pokyčiai yra panašūs eksperimentinėje ir kontrolinėje grupėje, tai darytina išvada, kad pokyčiai atsirado ne dėl prevencinės programos, o dėl kitokių priežasčių. Tačiau jeigu pokyčiai įvyko eksperimentinėje grupėje, kurioje įgyvendinta prevencijos programa, tačiau jų neatsirado kontrolinėje grupėje, tai daroma išvada, kad toks pagerėjimas yra prevencijos programos įgyvendinimo rezultatas.

Kontrolinės grupės metodas yra nusikaltimų prevencijos veiksmingumo įvertinimo pagrindas užtikrinant prevencijos programų veiksmingumo kontrolę. Nusikaltimų prevencijos veiksmingumo tyrimai parodė, kad tik vertinant veiksmingumo programas kontrolinių grupių metodo pagalba galima užtikrinti įvertinimo tikslumą ir patikimumą, neutralizuoti pašalinių veiksnių poveikį⁶⁵. Siekiant patikimų ir tikslių rezultatų, kontrolinei grupei keliami tam tikri reikalavimai⁶⁶:

- Kontrolinės grupės pakankamas dydis – jei kontrolinės ir eksperimentinės grupės dydžiai nepakankami, tuomet skirtumai tarp jų gali būti atsitiktiniai.
- Kontrolinės grupės struktūrinis panašumas – kontrolinės grupės nariams turi būti būdingi tie patys požymiai, kaip ir eksperimentinei grupei. Jei esminių panašumų nepavyksta užtikrinti, turi būti atlikta jų kontrolė, t.y. išaiškinta, kiek skirtumai tarp grupių gali iškreipti jų palyginimo rezultatus.
- Atsitiktinis tiriamųjų paskirstymas – eksperimento dalyviai į grupes turi būti suskirstyti visiškai atsitiktinai.
- Nubyreėjimo kontrolės užtikrinimas – rengiant programą, reikia numatyti priemonės galimam nubyreėjimui išvengti. Įvertinant įgyvendintą programą, reikia turėti duomenis apie nubyreėjimo dydį, pobūdį ir galimą poveikį rezultatų įvertinimui.

---

⁶⁴ Jupp V., Davies P., Francis P. Doing Criminological Research. London: Sage Publications, 2000. P.116.

⁶⁵ Sherman L., Gottfredson D. ir kt. Preventing crime: what works, what doesn't, what's promising. A report to the United States Congress. Prepared for the National Institute of Justice. Department of Criminology and Criminal Justice. University of Maryland, 1998. <http://www.ncjrs.gov/works/wholedoc.htm> (2011 02 12).

⁶⁶ Jupp V., Davies P., Francis P. Doing Criminological Research. London: Sage Publications, 2000. P.116-122.

Tam tikrais atvejais siekiant tikslesnio programos poveikio įvertinimo, galima (siūloma) atlikti įgyvendintos programos veiksmingumo kiekybinį įvertinimą pagal L.W. Shermano ir D. Gottfredsono parengtas vertinimo skales⁶⁷ (žr. 1 priedą).

Analizuojant kitų autorių pateiktas programos vykdymo veiksmingumo sampratas ir poveikio vertinimo kriterijus, galima teigti, kad ekspertų nuomonė šiuo klausimu yra panaši. Išskiriami tokie pagrindiniai reikalavimai programų veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijams⁶⁸:

- Pagrindimas programos tikslais ir uždaviniais – ar pasiektas programos tikslas vertinama rodikliais, gautais iš šaltinių, analogiškų šaltiniams, iš kurių buvo gauti rodikliai, apibūdinantys mastą ir turinį. Tai, ar išspręstas uždavinys, vertinama remiantis rodikliais, gautais iš šaltinių, analogiškų šaltiniams, iš kurių buvo gauti rodikliai, apibūdinantys problemą lemiančius veiksnius;
  - Realumas – grindžiami egzistuojančiais objektyviais duomenimis bei numatyti tinkami jų rodiklių šaltiniai.
  - Aiškus formulavimas – nustatytas objektas, kuriam vertinti jie taikomi, duomenys, kuriais remiantis jie taikomi ir šių duomenų šaltiniai.
  - Nesudėtingumas – juos taikant nebūtinai specifinis pasirengimas, žinios ar įgūdžiai.
  - Leidžiantys daryti palyginimus – gali būti taikomi vertinant situaciją, buvusią prieš pradedant vykdyti programą, tiek situaciją, esančią programos vykdymo metu bei situaciją, esančią baigus vykdyti programą.
  - Leidžiantys įvertinti sąnaudas, darbo krūvį, rezultatus ir naudą – kriterijai turi leisti įvertinti bendrai visos programos ir kiekvienos jos priemonės atskirai naudą, kuri apskaičiuojama nustatant ir subendrinant kiekvienos programos priemonės atskirai ir visos programos vykdymo sąnaudas, darbo krūvį ir rezultatus. Nauda suvokiama kaip santykis tarp kiekybinių rezultatų rodiklių ir jų atitikimo numatytiems programos rezultatams bei kiekybinių sąnaudų ir darbo krūvio rodiklių⁶⁹. Taigi vertinimo kriterijai, laikomi leidžiančiais įvertinti naudą, jei jie leidžia

---

⁶⁷ Sherman L., Gottfredson D. ir kt. Preventing crime: what works, what doesn't, what's promising. A report to the United States Congress. Prepared for the National Institute of Justice. Department of Criminology and Criminal Justice. University of Maryland, 1998. <http://www.ncjrs.gov/works/wholedoc.htm> (2011 02 12).

⁶⁸ Astrauskienė A. ir kt. Kaip vertinti prevencijos efektyvumą? Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių vertinimo metodinės rekomendacijos. Vilnius: Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2007; Beccaria-Project. Quality Management in Crime Prevention, Niedersachsen: LPR. http://www.beccaria.de/Kriminalpraevention/en/Documents/Flyer_en_7.pdf (2011 02 12); Čepas A. ir kt. Nusikaltimų prevencijos programų rengimo ir administravimo metodologija. Baigiamoji ataskaita. Vilnius: Teisės institutas, 2005.

⁶⁹ Čepas A. ir kt. Nusikaltimų prevencijos programų rengimo ir administravimo metodologija. Baigiamoji ataskaita. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P.33.

nustatyti tiek programos vykdymo, tiek kitų veiksmų reikšmę lemiant teigiamus problemos pokyčius, negatyvių ją lemiančių veiksmų išnykimą arba esminį jų įtakos sumažėjimą, pozityvių veiksmų įtakos padidėjimą bei naujų pozityvių veiksmų atsiradimą⁷⁰.

Apibendrinant nusikaltimų prevencijos programų rengimą, galima daryti išvadą, kad išnagrinėti metodiniai reikalavimai padeda tinkamai identifikuoti ir atskleisti sprendžiamą problemą bei ją lemiančius veiksmus, tinkamai nustatyti programos tikslus bei uždavinius, programos vykdymo veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijus, taip pat tinkamai parinkti priemones, kurių pagalba siekiama programos tikslų ir uždavinių bei tinkamai nustatyti programos vykdymo ir valdymo struktūrą. Bendrų nusikaltimų prevencijos programų rengimo principų ir metodinių reikalavimų laikymasis rengiant šias programas, sudaro veiksmingumo valdymo sistemos pagrindą, užtikrina nusikaltimų prevencijos programų veiksmingumą ir daro esminį poveikį nusikalstamumui.

---

⁷⁰ Čepas A. ir kt. Nusikaltimų prevencijos programų rengimo ir administravimo metodologija. Baigiamoji ataskaita. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P.33.

3. NUSIKALTIMŲ PREVENCIJOS PROGRAMŲ LIETUVOJE TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika ir imties charakteristika

Išanalizavus nusikaltimų prevencijos programų rengimo metodinius aspektus – rengimo principus ir metodinius reikalavimus, toliau atliekamas nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje tyrimas, kurio tikslas – ištirti nusikaltimų prevencijos programas Lietuvoje ir įvertinti jų atitikimą metodiniams reikalavimams. Šiuo tyrimu siekiama patvirtinti arba paneigti tyrimo hipotezę – Lietuvoje vykdomos nusikaltimų prevencijos programos neatitinka programų rengimo metodinių reikalavimų.

Tikslo įgyvendinimui buvo pasirinktos analizuoti Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro nusikaltimų prevencijos programų duomenų bazėje pateiktos įvairaus lygio 1993 – 2016 m. nusikaltimų prevencijos programos bei su nusikaltimų prevencija susijusios kitos programos (socialinės, ekonominės, švietimo). Šį pasirinkimą lėmė tai, kad minėtoje duomenų bazėje pateikta susisteminta informacija apie vykdomas ir jau vykdytas nusikaltimų prevencijos programas, apie kurias informacija surinkta iš Seimo, Vyriausybės, ministerijų, savivaldybių bei kitų institucijų. Taip pat pateikiama informacija apie programose vykdomas priemones – vykdymo laiką, vykdytojus, finansavimą ir kt. Nors nėra aišku, ar pasirinktoje duomenų bazėje pateiktos visos nusikaltimų prevencijos programos, tačiau tokios visapusiškos informacijos apie nusikaltimų prevencijos programas nepavyko rasti kitose duomenų bazėse.

Nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje tyrimui buvo pasirinktas tradicinis (klasikinis) dokumentų analizės metodas. Tyrime buvo atlikta kokybinė ir kiekybinė nusikaltimų prevencijos programų turinio analizė. Įgyvendinant empirinio tyrimo tikslą buvo parengtas klausimynas, sudarytas iš 25 kriterijų, ir pateikti galimi atsakymų variantai (žr. 2 priedą). 6 kriterijai suteikia bendro pobūdžio informaciją apie programos rengėją, rengimo metus, įgyvendinimo laikotarpį ir pan. Kiti kriterijai padeda nustatyti nusikaltimų prevencijos programų atitikimą programų rengimo metodiniams reikalavimams.

Tyrimo metu buvo siekiama ištirti visas Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro duomenų bazėje pateiktas nusikaltimų prevencijos programas. Šioje duomenų bazėje pateikiama 51 nusikaltimų prevencijos programa, tačiau Lietuvos Respublikos Vyriausybės parengta Nuteistų ir grįžusių iš kardomojo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos programa yra sudaryta iš trijų, skirtingus įgyvendinimo laikotarpius apimančių, programų. Lietuvos Respublikos Seimo patvirtinta Nacionalinė kovos su korupcija programa taip pat yra sudaryta iš dviejų, tik skirtingus

laikotarpius apimančių, programų. Todėl galima teigti, kad tyrimo imtis – 54 nusikaltimų prevencijos programos.

Analizuojant programas paaiškėjo, kad Valstybinės jaunimo reikalų tarybos parengtos Jaunimo pilietiškumo, socializacijos ir narkomanijos prevencijos programos iš tiesų nėra nusikaltimų prevencijos programos – jose numatyti finansuojamų projektų reikalavimai ir paraiškų vertinimo kriterijai. Todėl buvo nuspręsta, kad šio tyrimo metu jas nagrinėti nėra tikslinga. Pažymėtina, kad Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2010-2012 m. planas analizuojamas kartu su tos pačios programos 2007-2009 m. planu, kadangi anksčiau minėtoje programoje nėra išskirti atskiri tikslai, uždaviniai, laukiami rezultatai, poveikio vertinimo kriterijai, o tik pateiktas priemonių sąrašas, todėl buvo nuspręsta šią programą nagrinėti kaip pirmosios programos tęsinį, vertinant tik pateiktas priemones. Be to, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos patvirtintos Kovos su neoficialiai apskaityta ekonomika 2005–2008 m. programos nepavyko rasti jokiuose oficialiuose duomenų bazėse. Taigi tyrimo metu buvo iširtos 49 nusikaltimų prevencijos programos.

Kiekviena nusikaltimų prevencijos programa buvo analizuojama pagal visus anksčiau minėtus 25 kriterijus, nustatant programos atitikimą arba neatitikimą kiekvienam kriterijui. Gauti tyrimo rezultatai apdoroti naudojantis statistiniu ir teoriniu duomenų apdorojimo metodais.

3.2. Nusikaltimų prevencijos programų bendroji charakteristika

Tyrimo metu buvo išanalizuotos visos nusikaltimų prevencijos programos, iš kurių 42 (86 %) jau įgyvendintos, o 7 (14 %) – šiuo metu vykdomos. Taip pat paaiškėjo, kad visos analizuojamos nusikaltimų prevencijos programos yra nacionalinės, taikomos visos valstybės mastu. Programos yra centralizuotos, todėl mažiau orientuotos į regioninį ir lokalinį lygius, žmogaus saugumo užtikrinimo artimiausius interesus ir poreikius.

Tyrimo metu buvo išanalizuotos įvairių rengėjų – Seimo, Vyriausybės, ministerijų, departamentų – parengtos nusikaltimų prevencijos programos. 1 lentelėje pateikiama informacija apie nusikaltimų prevencijos programų rengėjus ir jų nuo 1993 iki 2010 m. parengtų nusikaltimų prevencijos programų skaičių.

1 lentelė. Nusikaltimų prevencijos programų rengėjų 1993 – 2010 m. parengtų programų skaičius

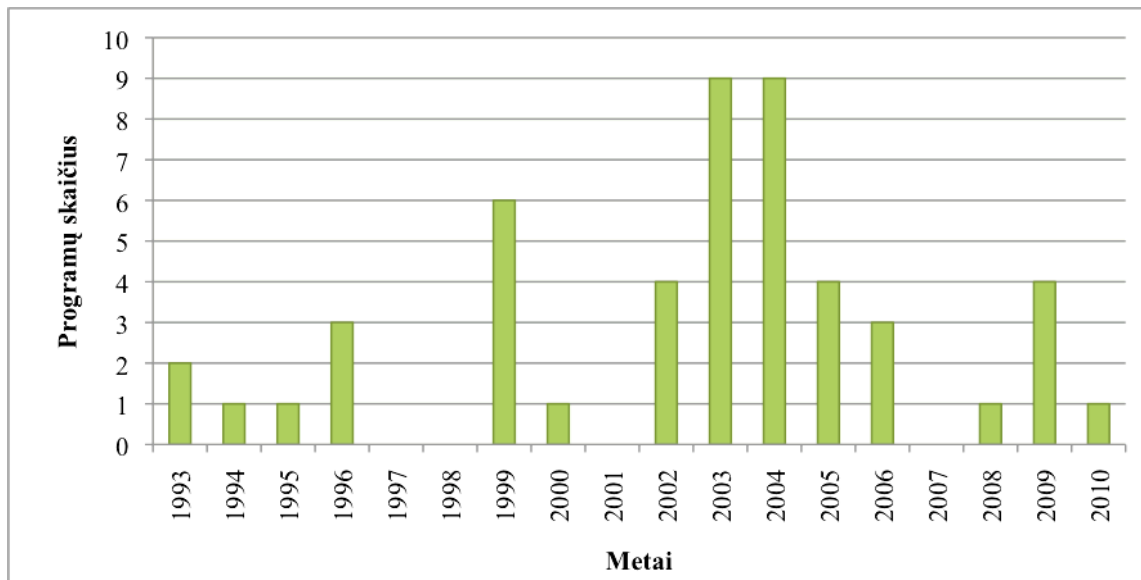
Programos rengėjas	Programų skaičius (N=49)	Programų skaičius %
LR Seimas	5	10
LR Vyriausybė	28	57
LR vidaus reikalų ministerija	1	2
LR teisingumo ministerija	1	2
LR ūkio ministerija	1	2
LR švietimo ir mokslo ministerija	3	6
LR sveikatos apsaugos ministerija	2	4
LR krašto apsaugos ministerija	1	2
Kalėjų departamentas prie LR teisingumo ministerijos	6	13
Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	1	2

Iš 1 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad daugiau nei pusę nusikaltimų prevencijos programų per 17 metų laikotarpį parengė LR Vyriausybė, t.y. net 28 (57 %) visų nusikaltimų prevencijos programų. Antroje vietoje – Kalėjų departamentas prie LR teisingumo ministerijos, parengęs 6 (13 %) nusikaltimų prevencijos programas, trečioje – LR Seimas. LR ministerijos parengė visiškai nežymų nusikaltimų prevencijos programų skaičių. Atliekant tyrimą nusikaltimų prevencijos duomenų bazėje nepavyko rasti nei vienos nevyriausybines organizacijos parengtos nusikaltimų prevencijos programos. Taigi galima daryti išvadą, kad pagrindinis nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje rengėjas yra Vyriausybė, kurios parengtų nusikaltimų prevencijos programų skaičius yra net 4 kartus didesnis lyginant su antroje vietoje esančiu Kalėjų departamentu prie LR teisingumo ministerijos.

Toliau atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti kiekvienais metais parengtų nusikaltimų prevencijos programų skaičių ir stebėti jo kitimo tendencijas.

1 pav. 1993 – 2010 m. parengtų nusikaltimų prevencijos programų skaičius

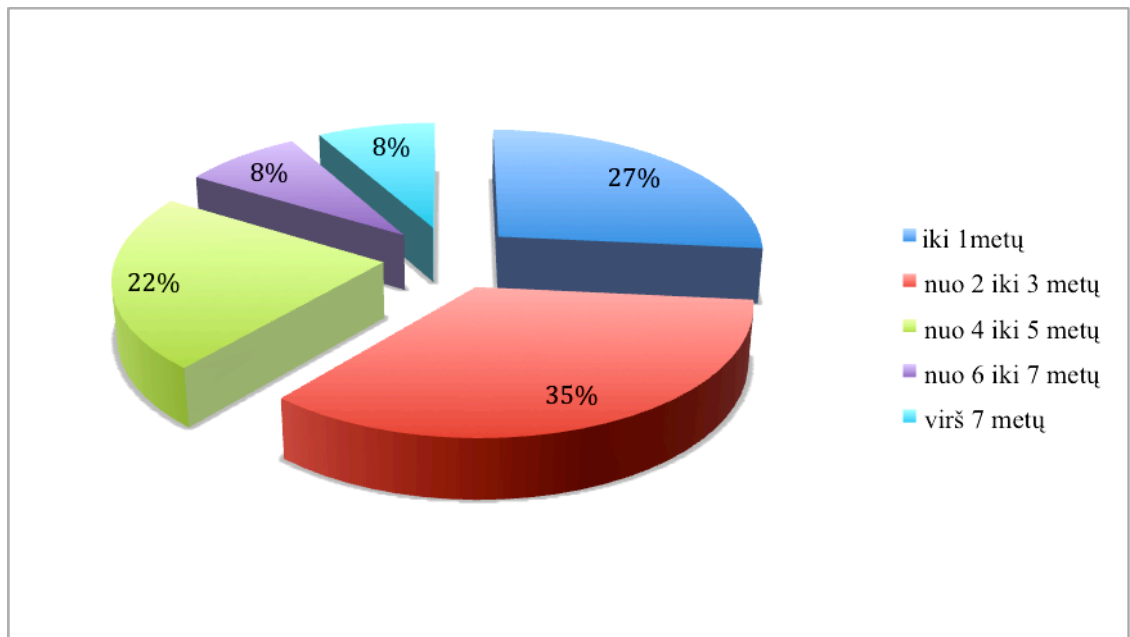

Tyrimo duomenys rodo, kad nusikaltimų prevencijos programų rengimas nėra nuoseklus ar pastovus procesas, kadangi parengtų programų skaičius kiekvienais metais labai skirtingas. Ryškus pokytis įvyko 2003 ir 2004 m., kai buvo parengta po 9 nusikaltimų prevencijos programos, tuo tarpu anksčiau parengtų nusikaltimų prevencijos programų vidurkis buvo 1,8 programų per metus. Toks situacijos pasikeitimas galėjo įvykti dėl 2003 m. LR Seimo parengtos ir patvirtintos Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos, kuri vertinama kaip pagrindinis nusikaltimų prevencijos planavimo Lietuvoje dokumentas. Be to, LR Vyriausybės 2001 – 2004 m. programos įgyvendinimo priemonių plane⁷¹ buvo numatyta, iškilus būtinybei dėl susiklosčiusių aplinkybių ar sąlygų, rengti programas, skirtas nusikaltimų prevencijai.

Atliekant tyrimą buvo siekiama sužinoti nusikaltimų prevencijos programų įgyvendinimo trukmę (žr. 2 pav.). Kaip rodo tyrimo rezultatai, 17 (35 %) visų nusikaltimų prevencijos programų numatyta vidutinė (2 – 3 m.) įgyvendinimo trukmė, 13 (27 %) programų numatyta įvykdyti per 1 metus. Tai reiškia, kad šios programos yra trumpalaikės, kuriose neužtikrinamas nusikaltimų prevencijos programų tęstinumo principas. Tuo tarpu ilgalaikių nusikaltimų prevencijos programų, įgyvendinamų daugiau nei per 7 metus, buvo tik 4 (8 %).

2 pav. Nusikaltimų prevencijos programų įgyvendinimo laikotarpis

⁷¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 10 d. nutarimas Nr. 1196 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 – 2004 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr.86-3015.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokių rūšių nusikaltimų prevencijai skiriamas didžiausias dėmesys (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Nusikaltimų prevencijos programų pasiskirstymas pagal prevencijos rūšį

Prevencijos rūšis	Programų skaičius (N=49)	Programų skaičius %
Ekonominių ir turtinių nusikaltimų prevencija	5	10
Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	11	23
Narkomanijos prevencija	5	10
Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija	5	10
Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija	5	10
Socialinė prevencija ⁷²	18	37

Pagal pateiktus rezultatus matyti, kad nuo 1993 iki 2010 m. 4 nusikaltimų prevencijos rūšims buvo parengta po 5 nusikaltimų prevencijos programas. Tuo tarpu korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencijos srityje buvo parengta 2 kartus daugiau programų. Vis dėlto tyrimo rezultatai rodo, kad nusikaltimų prevencijos programų rengėjai didžiausią dėmesį skiria socialinei prevencijai, parengdami 18 (37 %) visų nusikaltimų prevencijos programų.

Apibendrinant nusikaltimų prevencijos programų bendrąją charakteristiką, galima teigti, kad pagrindinis nusikaltimų prevencijos programų rengėjas Lietuvoje yra Vyriausybė, vidutiniškai per metus parengianti po 2 vidutinės trukmės nusikaltimų prevencijos programas,

⁷² Nuteistųjų ir grįžusiųjų iš įkalinimo įstaigų socialinės rehabilitacijos, adaptacijos bei integracijos į visuomenę programos, vaikų ir jaunimo socializacijos programos bei smurto prieš moteris bei vaikus prevencijos programos.

taikomas visos valstybės mastu. Didžiausią dėmesį nusikaltimų prevencijos programų rengėjai skiria socialinei prevencijai, tačiau tai daroma nenuosekliai ir nepastoviai.

3.3. Nusikaltimų prevencijos programų atitikimas metodiniams reikalavimams

3.3.1. Problemos grupės kriterijai

Trumpai apžvelgus nusikaltimų prevencijos programų bendrąją charakteristiką – programų rengėjus, programų parengimo metus, įgyvendinimo trukmę, parengtų programų skaičių bei nusikaltimų prevencijai skiriamą dėmesį – toliau buvo tiriamas nusikaltimų prevencijos programų atitikimas metodiniams reikalavimams.

Atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti, ar nusikaltimų prevencijos programos atitinka *tikslaus ir konkretaus problemos formulavimo* kriterijų. Pagal gautus tyrimo duomenis nusikaltimų prevencijos programų, atitinkančių šį kriterijų yra 24 (49 %), neatitinkančių – 25 (51 %). Programose, tenkinančiose šį kriterijų, yra aiškiai išskirta ir suformuluota pagrindinė problema, kuriai spręsti sukurta konkreti programa. Pavyzdžiui, „Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, asmenys anksčiau atlikę laisvės atėmimo bausmę, 1996 m. sudarė 29,7 % visų padariusių nusikaltimus asmenų, o 1997 m. – 32,8 %. Į Lietuvos įkalinimo įstaigas 1997 m. pasiųsti 5039 asmenys, o paleisti iš jų – 6127 asmenys. Apie 13 % paleistųjų – asmenys, kurie neturi būsto, o jų socialiniai ryšiai nutrūkę. Maždaug 8 % visų nuteistųjų atlikdami bausmę praranda socialinius ryšius. Tokie asmenys, neturėdami kur gyventi, darbo ir kitos reikiamos socialinės paramos, vėl nusikalsta ir grįžta į perpildytas įkalinimo įstaigas⁷³. Šiuo konkrečiu atveju nurodoma, kad asmenys, grįžę iš įkalinimo įstaigų, susiduria su gyvenamojo būsto, įdarbinimo bei socialinės paramos problemomis programoje pateikiant konkrečius kiekvienos šios sprendžiamos problemos skaičius – „į teritorines darbo biržas 1997 m. kreipėsi 4000, o 1998 m. – 4200 asmenų, grįžusių iš įkalinimo vietų. 1997 m. įdarbinta 817 iš 4000 asmenų, 1998 m. iš 4200 – 1913 asmenų⁷⁴. Taigi problema suformuluota tiksliai ir konkrečiai, aiškiai apibūdintas neigiamas reiškinys – parodoma, kaip konkrečiai jis pasireiškia ir apibrėžtos jo tikslios ribos.

Nagrinėjamo kriterijaus neatitinkančiose nusikaltimų prevencijos programose problema suformuluota taip, kad neįmanoma jos paneigti ar patvirtinti. Pavyzdžiui, „ekonominiai

---

⁷³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. spalio 25 d. nutarimas Nr. 1179 „Dėl Nuteistų ir grįžusių iš kardomojo kalinimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 1999–2003 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 108-3152.

⁷⁴ Ten pat.

nusikaltimai – tai neteisėti, nusikalstami veiksmai ir metodai ekonomikos srityje, kuriais kėsiamasi į valstybės bei gyventojų ekonominius interesus, nuosavybę, ūkinę, komercinę, finansinę veiklą⁷⁵. Taigi visiškai neaišku, kokią konkrečią problemą siekiama išspręsti, kadangi programoje pateikiama tik ekonominių nusikaltimų samprata, nenurodant, kaip konkrečiai pasireiškia neigiamas reiškinys bei kokios jo tikslios ribos. Toks netikslus ir nekonkretus problemos suformulavimas apsunkina sėkmingos prevencinės veiklos įgyvendinimą.

Kitas kriterijus, kuriuo remiantis buvo tiriamos nusikaltimų prevencijos programos, tai – *apibrėžtas problemos mastas*. Šiuo kriterijumi buvo siekiama išsiaiškinti, ar programose aiškiai nurodyta, kokias gyventojų grupes, institucijas ar teritorinius vienetus apima problema. Atliktas tyrimas leidžia konstatuoti, kad šį kriterijų atitinka 43 (88 %) išnagrinėtos nusikaltimų prevencijos programos. Šiose programose aiškiai nurodomos gyventojų grupės, patikslinamos institucijos ar teritoriniai vienetai, kurie labiausiai kenčia nuo problemos, kurios prevencijai skiriama programa. Pavyzdžiui, „ši programa skirta vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, socialinėms problemoms, susijusioms su vaikų priežiūra ir ugdymu, spręsti. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atliekama vaikų globos analizė rodo, kad iki 2002 metų socialinės rizikos šeimų kasmet gausėjo. Tik nuo 2003 m. regiami teigiami pokyčiai: Lietuvoje buvo 17889 socialinės rizikos šeimos, kuriose augo 39233 vaikai, per 2003 m., palyginti su 2002 m., socialinės rizikos šeimų sumažėjo 625, o jose augančių vaikų – 734“⁷⁶. Taigi šiuo atveju aišku, kad su sprendžiama problema susiduria konkretus socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičius.

Atliekant tyrimą buvo rastos 6 (12 %) nusikaltimų prevencijos programos, kuriose nenurodyta, kokias konkrečias gyventojų grupes, institucijas ar teritorinius vienetus apima sprendžiama problema. Vienas iš tokių pavyzdžių – Kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003–2005 metais programa⁷⁷, kurioje nurodoma, kad „Lietuvos Respublikoje 1995–2000 m. didėjo nusikalstamumas: 1995 metais buvo užregistruota 60819 nusikaltimų, o 2000 m. – 82370 nusikaltimų, arba 35,4 % daugiau. Nusikalstamumo didėjimas stabilizavosi – 2001 m. užregistruoti 79265 nusikaltimai, arba 3,5 % mažiau negu 2000 m. Tačiau gyvulių vagysčių, kurios dažniausios kaimo gyvenamosiose vietovėse, 2001 m., palyginti su 2000 m., pagausėjo net 27,8 %. Šalį skaudžiai sukrečia vienkiemiuose padaryti nusikaltimai, susiję su smurtu prieš senyvus žmones ar

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 954 „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 72-1355.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gruodžio 1d. nutarimas Nr. 1525 „Dėl nacionalinės vaikų dienos centrų 2005 – 2007 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 174-6441.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 14 d. nutarimas Nr. 477 „Dėl kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir jaunimo policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003 – 2005 metais programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 37-1619.

neįgaliuosius. Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2000 m. Lietuvos vienkiesiuose buvo padaryti 286 sunkūs nusikaltimai (1999 m. – 192), arba 32,9 % daugiau negu 1999 m. Kaimo gyvenamosiose vietovėse dirbantys policijos apylinkės inspektoriai vykdo nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, vyksta į įvykio vietas, tiria nusikaltimus ir kitus teisės pažeidimus, užtikrina viešąją tvarką, eismo saugumą, kontroliuoja anksčiau teistų asmenų elgesį, domisi jų ryšiais, užimtumu, atlieka ikiteisminio tyrimo institucijų, prokuratūros ir teismų pavedimus, teikia socialinę pagalbą gyventojams, nagrinėja gyventojų pareiškimus ir skundus⁷⁸. Taigi iš tokio problemos apibrėžimo visiškai neaišku, kam yra skirta ši konkreti nusikaltimų prevencijos programa – ar spręsti gyvulių vagysčių kaimo gyvenamosiose vietovėse problemą, ar smurto vienkiesiuose prieš senyvus žmones ir neįgaliuosius problemą, ar didinti kaimo vietovėse dirbančių pareigūnų veiklos efektyvumą. Tik kai visiškai tiksliai apibrėžta, kokių nusikaltimų, kur, kada, kokių asmenų atžvilgiu siekiama padaryti prevencinį poveikį, tuomet galima įvertinti šį poveikį ir nustatyti, ar jis buvo veiksmingas.

Tyrimo metu buvo siekiama sužinoti, ar nusikaltimų prevencijos programos atitinka *problemos pastovumo* kriterijų. Rezultatai atskleidė, kad vis dėlto didesneje nusikaltimų prevencijos programų dalyje – 26 (53 %) – nėra pateikiami duomenys, parodantys, kaip ilgai egzistuoja problema, kurios prevencijai skiriama konkreti programa. Toks problemos apibrėžimas kaip, pavyzdžiui, „korupciniai teisės pažeidimai krašto apsaugos sistemoje – kyšio priėmimas, papirkimas, kitos nusikalstamos veikos paperkant ar siekiant asmeninės naudos“⁷⁹ neparodo, koks šių nusikaltimų lygis ir kokios jų vystymosi tendencijos. Taigi toks problemos apibrėžimas neatskleidžia, kaip ilgai trunka šis neigiamas reiškinys, kurio prevencijai skiriama konkreti nusikaltimų prevencijos programa. Tuo tarpu šį kriterijų atitinkančiose 23 (47 %) programose pateikiami duomenys, parodantys, kaip ilgai egzistuoja problema ir kokios vystymosi tendencijos. Pavyzdžiui, „mokinių per 1995 – 1999 metus mėginusių ir vartojusių narkotikus, padaugėjo net penkis kartus. 1995 metais narkotikų bandė 3,2 procento 15 – 16 metų mokinių, 1999 metais šis rodiklis išaugo iki 15,3 % procentų, o 2003 metais – iki 15,6 % procentų“⁸⁰.

---

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 14 d. nutarimas Nr. 477 „Dėl kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir jaunimo policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003 – 2005 metais programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 37-1619.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 1844 „Dėl kovos su korupcija krašto apsaugos sistemoje programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 10-355.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. kovo 17 d. įsakymas Nr. ISAK-494 „Dėl alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 33-1197.

Kitas svarbus kriterijus, susijęs su anksčiau nagrinėtais, tai – *programoje nustatyti reiškinių neigiami padariniai*. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad šį kriterijų atitinka mažiau nei pusė – 21 (43 %) – nusikaltimų prevencijos programų. Šiose programose aiškiai nurodomos neigiamos pasekmės, tokios kaip, „komercinis seksualinis išnaudojimas gali sukelti rimtų visą gyvenimą išliekančių ar net gyvybei pavojingų padarinių vaiko fizinei, dvasinei bei socialinei raidai, patyręs seksualinę prievartą vaikas gali pastoti, mirti gimdydamas, jausti fizinę ar dvasinę negalią dėl patirtos prievartos, nesugebėti toliau gyventi pilnavertį gyvenimą“⁸¹. Taigi kuo daugiau neigiamų socialinių bei moralinių pasekmių turi sprendžiama problema, tuo daugiau finansinių lėšų bei pastangų galima skirti šiai problemai. Vis dėlto 28 (57 %) nusikaltimų prevencijos programose nėra parodyta, kuo sprendžiama problema yra reikšmingesnė už visas kitas problemas. Problemos reikšmingumas siejamas su neigiamais padariniais, todėl programoje turi būti plačiai atskleistos neigiamos problemos pasekmės, kuo tiksliau įvertinta jų žala. Tačiau šio kriterijaus neatitinkančiose nusikaltimų prevencijos programose nėra nurodomi neigiami problemos padariniai. Pavyzdžiui, Nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei kontrolės programoje⁸², Papildomų kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonių programoje⁸³ ir kt.

Apibendrinant aukščiau išanalizuotus kriterijus, susijusius su tinkamu problemos identifikavimu ir formulavimu – *problema suformuluota tiksliai ir konkrečiai, apibrėžtas problemos mastas bei pastovumas, nustatyti reiškinių neigiami padariniai* – galima teigti, kad tik vieną kriterijų – *problemos masto apibrėžtumą* – atitinka daugiau nei pusė nusikaltimų prevencijos programų. Kitus tris kriterijus tenkina mažiau nei pusė išnagrinėtų nusikaltimų prevencijos programų.

3.3.2. Tikslų grupės kriterijai

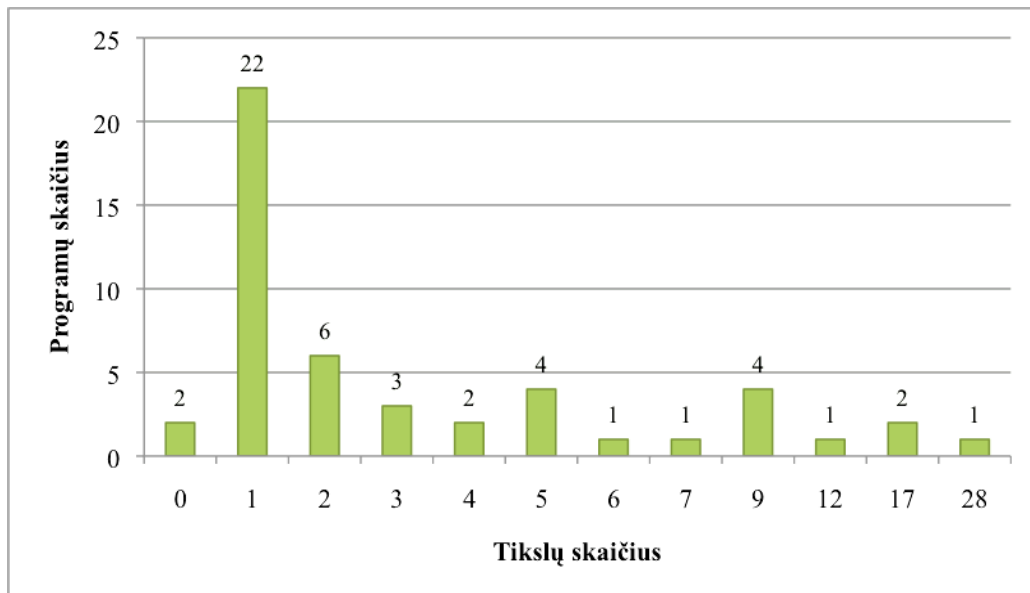
Atliekant tyrimą buvo siekiama sužinoti, kiek tikslų numatyta kiekvienoje nusikaltimų prevencijos programoje.

3 pav. Programose nustatytų tikslų skaičius

⁸¹ Lietuvos Respublikos 2000 m. sausio 11 d. nutarimas Nr. 29 „Dėl nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 5-144.

⁸² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 24 d. nutarimas Nr. 197 „Dėl nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei prevencijos ir jų kontrolės gerinimo“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 13-333.

⁸³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 10 d. nutarimas Nr. 270 „Dėl papildomų kovos su organizuotu nusikalstamumu ir korupcijos prevencijos programos“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 25-709.

Tyrimo rezultatai rodo, jog dauguma – 22 (45 %) – nusikaltimų prevencijos programų numato 1 tikslą. Tačiau atliekant tyrimą buvo rasta ir tokių nusikaltimų prevencijos programų, kuriuose nėra nei vieno tikslo. Tai 1995 m. LR Vyriausybės parengta Nepilnamečių užimtumo ir jų nusikalstamumo prevencijos gerinimo programa bei to paties rengėjo 1996 m. parengtas Antikorupcinių priemonių planas. Tokie duomenys rodo, kad šiose programose nenumatyti pageidaujami veiklos rezultatai, tai, ko galiausiai siekiama organizuojant ir vykdant bet kokią veiklą. Tokiose nusikaltimų prevencijos programose nėra aiškiai apibrėžta veiksmų kryptis, siekiant konkrečių veiklos rezultatų.

Nors nėra numatyta jokių tikslų skaičiaus apribojimų, tačiau tyrimo metu buvo rasta nusikaltimų prevencijos programa, turinti net 28 tikslus. Tai 1993 m. LR Vyriausybės parengta Nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei kontrolės programa. Visose nusikaltimų prevencijos programose nurodytų tikslų skaičiaus vidurkis yra 3,96.

Toliau atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti nusikaltimų prevencijos programų atitikimą tikslų metodiniams reikalavimams. Pirmiausia buvo norima sužinoti nusikaltimų prevencijos programų *tikslų atitikimą sprendžiamai problemai*. Tyrimo metu nustatyta, kad tik 11 (22 %) nusikaltimų prevencijos programų atitinka šį kriterijų. Šios programose tikslų siekimo rezultatai išreiškiami apibūdinant siektinus teigiamus problemos masto ir (ar) turinio pokyčius. Pavyzdžiui, „kad šios programos tikslas pasiektas, rodytų: sukurta Nacionalinės narkotikų kontrolės politikos koncepcija; įsteigtas narkotikų kontrolės ir prevencijos priežiūros ir informacijos centras prie Vyriausybės narkotikų kontrolės komisijos ir pan.“⁸⁴. Tuo tarpu nusikaltimų prevencijos programų, kuriuose tikslai neatitinka sprendžiamos problemos, buvo

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugšėjo 6 d. nutarimas Nr. 970 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999 – 2003 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 10-252.

parengta 38 (78 %). Pavyzdžiui, Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programa⁸⁵.

Nagrinėjant nusikaltimų prevencijos programas buvo siekiama išsiaiškinti, ar nusikaltimų prevencijos programų *tikslai yra konkretūs ir tikslūs*. Tyrimo metu nustatyta, kad nagrinėjamo kriterijaus neatitinka 39 (80 %) nusikaltimų prevencijos programos. Tai reiškia, kad nusikaltimų prevencijos programose nėra aiškiai nurodyti prevencinio poveikio objektai ir juose siekami pokyčiai bei aiškiai numatyti rezultatai. Tokie programos tikslai kaip „didinti kaimo gyventojų saugumą“⁸⁶, „tobulinti prevencinį darbą“⁸⁷ – neparodo, kokių konkrečių rezultatų siekiama įgyvendinant šias programas, kadangi suformuluoti tikslai yra abstraktūs. Tokiu būdu formuluojant prevencinės veiklos tikslus, neprisiimama atsakomybė už tai, kad tikslai būtų pasiekti. Programos vykdymo ataskaitoje nurodant, kad pavyko padidinti kaimo gyventojų saugumą, lyg ir leidžia manyti, kad prevencijos programos tikslas pasiektas, tačiau neaišku, ar tai turėjo kokią nors poveikį nusikalstamumui. Tuo tarpu toks programos tikslas kaip „sukurti veiksmingą pagalbos vaikams, nukentėjusiems nuo smurto, jų šeimoms ir vaikams smurtautojams sistemą, plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą šioje srityje“⁸⁸ apibrėžia konkrečius prevencinio poveikio objektus ir juose siekiamus pokyčius. Tačiau visa tai apibrėžta tik 10 (20 %) ištirtų nusikaltimų prevencijos programų.

Toliau nagrinėjant nusikaltimų prevencijos programų tikslus, buvo siekiama išsiaiškinti, ar *tikslai yra suprantami*. Tyrimo duomenys rodo, kad parengtos 26 (53 %) nusikaltimų prevencijos programos, neatitinkančios nagrinėjamo kriterijaus. Šiose nusikaltimų prevencijos programose tikslai nėra suformuluoti paprastai ir aiškiai, netapatinami su programos uždaviniais. Atliktas tyrimas rodo, kad nusikaltimų prevencijos programose labai populiarius apibendrintas prevencijos tikslų formulavimas, tai yra toks, kuris nenurodo aiškių reiškinio ribų. Pavyzdžiui, „iš esmės pagerinti organizuotų nusikalstamų grupių ir korupcijos faktų atskleidimą“, „iš esmės pagerinti šalyje vaikų teisių apsaugą ir sumažinti nusikalstamumo lygį“, „sustabdyti ir sumažinti narkomanijos plitimą bei užkirsti kelią neteisėtai narkotikų apyvartai“ ir pan. Visais šiais atvejais siekiama nusikaltimų prevencijos programą padaryti labiau įspūdingą, kadangi tokie retoriniai išsireiškimai – „iš esmės“, „užkirsti kelią“, „pagerinti“, „sumažinti“ ir pan. – parodo, kad keliami

---

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. balandžio 8 d. nutarimas Nr. IX-2110 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 58-2041.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 14 d. nutarimas Nr. 477 „Dėl kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir jaunimo policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003 – 2005 metais programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 37-1619.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 24 d. nutarimas Nr. 197 „Dėl nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei prevencijos ir jų kontrolės gerinimo“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 13-333.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 4 d. nutarimas Nr. 491 „Dėl nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005 – 2007 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 58-2021.

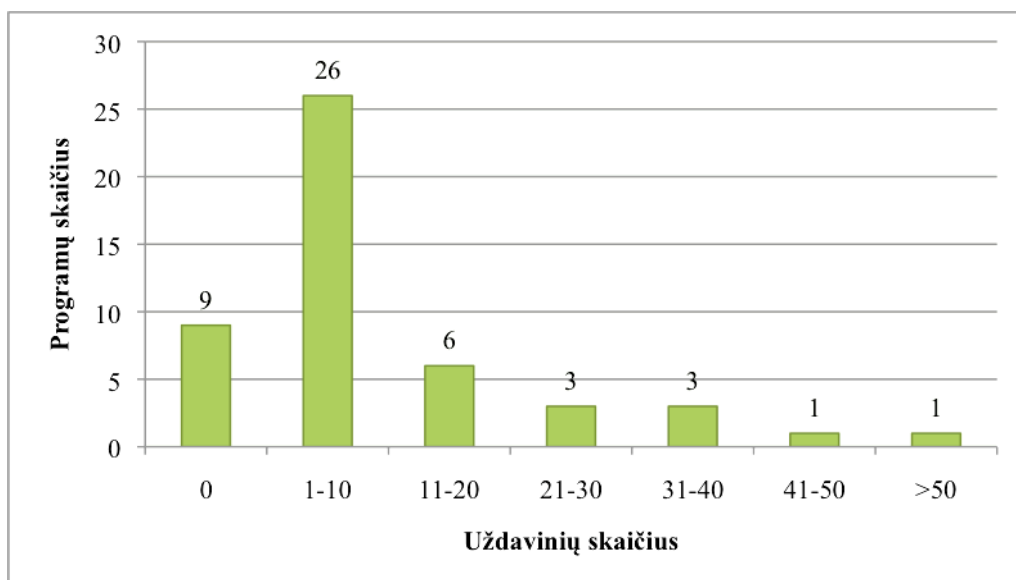
visuomenei reikšmingi tikslai, kurių numatoma aktyviai siekti ir dėl to nusikaltimų prevencijos programa verta finansavimo. Tačiau toks tikslų formulavimas neleidžia įvertinti siekiamo nusikaltimų prevencijos programos poveikio.

Apibendrinant aukščiau išanalizuotus kriterijus – *tikslai atitinka sprendžiamą problemą, tikslai yra konkretūs ir tikslūs, tikslai yra suprantami* – matyti, kad nėra nei 1 iš šių 3 kriterijų, kurį atitiktų bent pusė išnagrinėtų nusikaltimų prevencijos programų.

3.3.3. Uždavinių grupės kriterijai

Tyrimo metu buvo siekiama sužinoti, koks uždavinių skaičius numatytas nusikaltimų prevencijos programose.

4 pav. Programose nustatytas uždavinių skaičius

Pažymėtina, kad kiekvienas programos tikslas turi turėti bent po vieną uždavinį, tačiau tyrimo duomenimis net 9 nusikaltimų prevencijos programose nėra numatyta nei vieno uždavinio. Tai reiškia, kad nėra suformuluota, ką reikia padaryti, kokius uždavinius išspręsti, kad būtų pasiekti programos tikslai.

Pateikti duomenys rodo, kad dažniausiai nusikaltimų prevencijos programose numatoma nuo 1 iki 10 uždavinių. Toliau didėjant uždavinių skaičiui, nusikaltimų prevencijos programų skaičius palaipsniui mažėja. Didžiausias uždavinių skaičius – 59 – numatytas 1999 m. LR Vyriausybės parengtoje Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programoje.

Toliau nagrinėjant nusikaltimų prevencijos programas buvo siekiama išsiaiškinti jų atitikimą uždavinių metodiniams reikalavimams. Pirmiausia buvo norima sužinoti, ar nusikaltimų prevencijos programų *uždaviniai yra suprantami*. Tyrimo metu nustatyta, kad

parengtos 27 (55 %) nusikaltimų prevencijos programos, atitinkančios šį kriterijų. Šiose nusikaltimų prevencijos programose uždaviniai suformuluoti paprastai ir aiškiai, netapatinami su programos tikslais. Tačiau tyrimo metu buvo rastos 22 (45 %) nusikaltimų prevencijos programos, kuriose uždaviniai sutapatinti su programos tikslais. Pavyzdžiui, Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programoje⁸⁹ uždaviniai nėra aiškiai atskirti nuo programos tikslų, t.y. programos tikslai įvardijami kaip uždaviniai, todėl nėra aišku, ko siekiama ir ką reikia tiksliai padaryti, kad būtų įgyvendinti programos tikslai.

Tyrimo metu buvo siekiama sužinoti, ar nusikaltimų prevencijos programų *uždaviniai yra konkretūs*. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugumoje – 33 (67 %) – nusikaltimų prevencijos programų nėra aiškiai numatyti rezultatai, kuriuos pasiekus uždavinys laikomas išspręstu ir kuriuos galima išmatuoti objektyviais rodikliais⁹⁰. Tuo tarpu šį kriterijų tenkinančiose – 16 (33 %) – nusikaltimų prevencijos programose suformuluoti uždaviniai yra konkretūs ir numatyti siekiami rezultatai. Pavyzdžiui, Nacionalinėje narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010 – 2016 metų programoje⁹¹ net kiekvieno uždavinio atžvilgiu numatytas siekiamas rezultatas bei jo vertinimo kriterijus. Nors minėtoje programoje kiekvieno uždavinio atžvilgiu nurodytas siekiamas rezultatas, tačiau toks rezultato formulavimas, kaip „sumažės neteisėtas narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas“ nėra visiškai tikslus, kadangi siekiamas rezultatas neišreikštas konkrečiais skaičiais ar procentais, todėl sunku jį išmatuoti objektyviais rodikliais.

Apibendrinant nusikaltimų prevencijos programų atitikimą uždavinių metodiniams reikalavimams – *uždaviniai yra suprantami, uždaviniai yra konkretūs* – galima teigti, kad tik vieną kriterijų – *uždaviniai suprantami* – atitinka daugiau nei pusė nusikaltimų prevencijos programų.

---

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. vasario 7 d. nutarimas Nr. 86 „Dėl Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programos“ // Valstybės žinios. 1994, Nr. 12-189; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 954 „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 72-1355 ir kt.

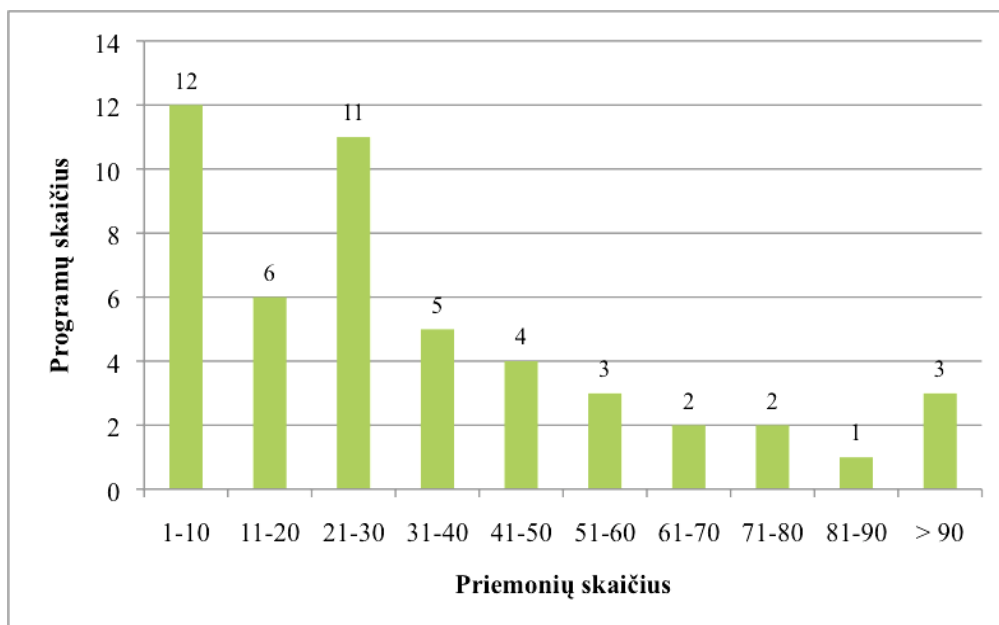
⁹⁰ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2004 m. gegužės 24 d. įsakymas Nr. 4/07-132 „Dėl tipinės nuteistųjų integracijos į visuomenę programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 87-3192; Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gegužės 8 d. įsakymas Nr. 4/07-7 „Dėl lygtinai paleistų iš asmenų pataisos įstaigų bei lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą asmenų socialinės integracijos programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 48-2147.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. lapkričio 4 d. nutarimas XI-1078 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010 – 2016 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2010, Nr. 132-6720.

3.3.4. Priemonių grupės kriterijai

Atliekant tyrimą buvo siekiama sužinoti, kiek priemonių numatyta nusikaltimų prevencijos programose.

5 pav. Programose nustatytų priemonių skaičius

Pagal pateiktus duomenis matyti, kad nusikaltimų prevencijos programose dažniausiai – 12 (24 %) – numatyta nuo 1 iki 10 priemonių. Antras pagal dažnumą priemonių skaičius – nuo 21 iki 30 – pateiktas 11 (21 %) nusikaltimų prevencijos programų. Toliau nagrinėjant pastebėta, kad didėjant priemonių skaičiui, programų skaičius palaipsniui mažėja. Tačiau buvo rasta tokių nusikaltimų prevencijos programų, kuriuose numatytas priemonių skaičius viršijo 90. Viena iš tokių nusikaltimų prevencijos programų – 1999 m. LR Vyriausybės parengta Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa, numatanti 98 priemones.

Toliau atliekant tyrimą buvo siekiama sužinoti, ar apibūdintas į nusikaltimų prevencijos programą *atrinktų priemonių potencialus veiksmingumas*.

Tyrimo rezultatai rodo, kad nėra nei vienos nusikaltimų prevencijos programos, kurioje kiekvienos priemonės atžvilgiu būtų nurodoma, kuo remiasi išvada apie jų potencialų veiksmingumą. Tai reiškia, kad prieš pasirenkant prevencijos priemones, nebuvo atliekama išsami Lietuvos bei užsienio šalių, vykdančių tokio pat ar panašaus reiškinio prevenciją, apžvalga.

Kaip minėta teorinėje darbo dalyje, subjektyvūs, besiremiantys sveiku protu, profesine patirtimi, moksliniais samprotavimais, įvertinimai, kad tam tikra priemonė bus veiksminga, beveik visada yra klaidingi. Dėl to tam tikros priemonės potencialus veiksmingumas gali būti

patikimai nustatytas tik objektyviais prevencijos mokslo metodais. Tačiau atliktas tyrimas tik dar kartą patvirtina, kad nusikaltimų prevencijos programų rengėjai vadovaujasi „šventu tikėjimu“ apie prevencinės priemonės veiksmingumą ir įtraukia jas į programas, nepatvirtinę ir neatlikę gilesnės analizės apie priemonių poveikį ir efektyvumą.

Dar vienas svarbus kriterijus, suteikiantis informacijos apie nusikaltimų prevencijos programas, tai – *programose įvertinti priemonių įgyvendinimo finansiniai kaštai*. Prevencijos priemonių įgyvendinimas reikalauja nemažai pastangų ir finansinių lėšų, tačiau tyrimo rezultatai atskleidė, kad vis dėlto daugiau nei pusėje – 27 (55 %) – nusikaltimų prevencijos programų nėra įvertinti priemonių įgyvendinimo finansiniai kaštai⁹². Tai reiškia, kad šiose nusikaltimų prevencijos programose nėra įvertinta, ar kiekvienai priemonei skirta lėšų tiek, kiek reikia, ar jų skirta per daug/per mažai. Nenumatytas lėšų paskirstymas sąlygoja netinkamą priemonių įgyvendinimą, tam tikrais atvejais net atsisakant kai kurių priemonių įgyvendinimo.

Apibendrinant nusikaltimų prevencijos programų atitikimą priemonių metodiniams reikalavimams – *apibūdintas atrinktų priemonių potencialus veiksmingumas bei įvertinti priemonių įgyvendinimo finansiniai kaštai* – galima teigti, kad nei vieno iš 2 nagrinėjamų kriterijų neatitiko bent pusė išnagrinėtų nusikaltimų prevencijos programų. Reikia ypatingai atkreipti dėmesį, kad nei vienoje analizuotoje nusikaltimų prevencijos programoje nebuvo apibūdintas potencialus priemonių veiksmingumas.

3.3.5. Rezultatų ir poveikio vertinimo grupės kriterijai

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, ar nusikaltimų prevencijos programose *nustatyti planuojami programos rezultatai*.

Nusikaltimų prevencijos programos svarbiausias rezultatas – tai padarytas atitinkamas prevencinis poveikis, apie kurį sužinoma stebint pasirinktų rodiklių pokyčius. Tačiau atliktas tyrimas atskleidė, kad 26 (53 %) nusikaltimų prevencijos programose nėra nurodoma, kokius pokyčius turi padaryti programos įgyvendinimas. Tai parodo, kad susiduriama su sunkumais vertinant įgyvendintos nusikaltimų prevencijos programos poveikį, kadangi programoje nėra numatyti siekiami pokyčiai, todėl tokiu atveju sunku pamatuoti, ar pavyko pasiekti užsibrėžtus tikslus. Vis dėlto 23 (47 %) nusikaltimų prevencijos programose nustatyti planuojami programos rezultatai. Pavyzdžiui, Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės

---

⁹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 24 d. nutarimas Nr. 197 „Dėl nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei prevencijos ir jų kontrolės gerinimo“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 13-333; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 954 „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 72-1355 ir kt.

adaptacijos 2004 – 2007 metų programoje⁹³ numatytas siekiamas rezultatas – „pakartotinių nusikaltimų turi sumažėti 1,5 %“. Šiam tikslui pasiekti numatyta sutelkti dideles pastangas ir skirti pakankamai daug lėšų – 9,7 mln. litų. Tačiau kyla klausimas, ar iš tikrųjų įvykdžius visas programoje numatytas priemones, galima tikėtis, kad pakartotiniai nusikaltimai sumažės 1,5 %, gal gali atsitikti taip, kad jų procentas liks toks pats arba net padidės. Programos rengėjai pagrįsdami numatytų priemonių taikymą nurodo veiksnius, kurie apsunkina buvusiųjų nuteistųjų padėtį darbo rinkoje – žemas išsilavinimas, kvalifikacijos stoka, gyvenamosios vietos problema ir pan. Taigi programoje numatytomis priemonėmis siekiama dar geriau spręsti šias problemas. Tačiau svarbu pažymėti, kad šios programos rengėjai neatliko nei vienos į programą atrinktos priemonės potencialaus veiksmingumo tyrimų, todėl tik logika pagrįstas prevencinių priemonių taikymas neduoda laukiamų rezultatų arba jie būna netgi priešingi.

Su aukščiau minėtu kriterijumi tiesiogiai susijęs *veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijus*. Atliekant tyrimą buvo siekiama sužinoti, ar nusikaltimų prevencijos programose nurodyta, kokiais kriterijais remiantis bus įvertinamas programos vykdymo veiksmingumas. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad šio kriterijaus neatitinka daugiau nei pusė – 29 (59 %) – ištirtų nusikaltimų prevencijos programų. Tai reiškia, kad vertinant šių programų veiksmingumą, sunku pasakyti, ar nusikaltimų prevencijos programa ir atskiros jos priemonės pasiekė tikslą. 20 (41 %) nusikaltimų prevencijos programų, numatančių veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijus, leidžia įvertinti programos tikslo, uždavinių pasiekimo lygį bei bendrą programos efektyvumą.

Apibendrinant du paskutiniuosius išanalizuotus kriterijus – *nustatyti planuojami programos rezultatai ir numatyti veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijai* – galima teigti, kad nei vieno nagrinėjamo kriterijaus neatitiko bent pusė išnagrinėtų nusikaltimų prevencijos programų. Tai reiškia, kad programų rengėjai, nenumatydami aiškiai apibrėžtų rezultatų bei vertinimo kriterijų, neskiria pakankamai dėmesio prevenciniam poveikiui.

3.3.6. Vykdyto ir valdymo struktūros grupės kriterijai

Toliau atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti, ar nusikaltimų prevencijos programose *numatyta programos vykdymo ir valdymo struktūra*.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad 44 (90 %) nusikaltimų prevencijos programos numato vykdymo ir valdymo struktūrą. Kaip minėta anksčiau, prevencijos programa yra priemonių, skirtų tam tikram tikslui pasiekti, kompleksas, todėl svarbu programoje numatyti atskiras

---

⁹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 9 d. nutarimas Nr. 143 „Dėl nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004 – 2007 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 23-709.

programos priemonės vykdydysiančius subjektus. Atliktas tyrimas parodė, kad šį kriterijų atitinkančiose nusikaltimų prevencijos programose parinkti subjektai, atsakingi už programos vykdymą ir valdymą. Tačiau tyrimo rezultatai atskleidžia, kad vis dėlto yra ir tokių nusikaltimų prevencijos programų, kuriose nenumatyti subjektai, atsakingi už programos įgyvendinimą. Pavyzdžiui, Kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003 – 2005 metais programa⁹⁴, kurioje nurodyta Policijos departamentui užtikrinti programos vykdymą, tačiau nenumatyti subjektai, vykdydysiantys atskiras programos priemones.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, ar nusikaltimų prevencijos programose *numatytas nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas programos vykdyme*. Nustatyta, kad 26 (53 %) nusikaltimų prevencijos programose nenumatyta, kad tam tikras priemonės įgyvendina nevyriausybines organizacijas. Tai reiškia, kad šio kriterijaus neatitinkančiose nusikaltimų prevencijos programose numatytas priemonės įgyvendina tik valstybinės institucijos. Tačiau programose, atitinkančiose šį kriterijų, nusikaltimų prevencija yra orientuota į platų prevencijos subjektų ratą – įtraukiamos ne tik valstybinės institucijos, bet ir nevyriausybines organizacijas, savo veikla padedančios įgyvendinti socialines priemones.

Nagrinėjant nusikaltimų prevencijos programų vykdymo ir valdymo struktūrą, buvo siekiama išsiaiškinti, ar programų vykdyme *numatytas individualių asmenų dalyvavimas*. Tyrimo metu nustatyta, kad 44 (90 %) nusikaltimų prevencijos programose nenumatytas fizinių asmenų dalyvavimas įgyvendinant tam tikras priemones. Tačiau nusikaltimų prevencija gali būti efektyvi tik tada, kai joje dalyvauja visi visuomenės nariai, galintys duoti teigiamų rezultatų nusikaltimų prevencijos kontekste. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad šis principas įgyvendinamas tik 5 (10 %) nusikaltimų prevencijos programose. Viena iš tokių programų – tai Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programa⁹⁵, numatanti fizinių asmenų dalyvavimą programos vykdyme.

Apibendrinant nusikaltimų prevencijos programų vykdymo ir valdymo struktūrą, galima daryti išvadą, kad programų rengėjai dažniausiai numato subjektus, atsakingus už programos įgyvendinimą. Tačiau didesnėje programų dalyje nenumatytas nevyriausybinių organizacijų bei individualių asmenų dalyvavimas įgyvendinant programoje numatytas priemones.

---

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 14 d. nutarimas Nr. 477 „Dėl kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir jaunimo policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003 – 2005 metais programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 37-1619.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. balandžio 8 d. nutarimas Nr. IX-2110 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 58-2041.

3.3.7. Bendra kriterijų atitikimo analizė

Toliau pateikiama susisteminta tyrimo rezultatų lentelė, kurios atskaitos taškas yra 50 % nusikaltimų prevencijos programų atitikimas metodiniams rengimo reikalavimams.

3 lentelė. Apibendrinti kriterijų atitikimo rezultatai

Kriterijai	Atitinka daugiau nei 50 % visų nusikaltimų prevencijos programų
Problemų grupės kriterijai:	
Problema suformuluota tiksliai ir konkrečiai	Ne
Apibrėžtas problemos mastas	Taip
Apibrėžtas problemos pastovumas	Ne
Nustatyti reiškinio neigiami padariniai	Ne
Tikslų grupės kriterijai:	
Tikslai atitinka problemą	Ne
Tikslai yra konkretūs ir tikslūs	Ne
Tikslai yra suprantami	Ne
Uždavinių grupės kriterijai:	
Uždaviniai yra suprantami	Taip
Uždaviniai yra konkretūs	Ne
Priemonių grupės kriterijai:	
Apibūdintas atrinktų priemonių potencialus veiksmingumas	Ne
Įvertinti priemonių įgyvendinimo finansiniai kaštai	Ne
Nustatyti planuojami rezultatai	Ne
Numatyti veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijai	Ne
Vykdyto ir valdymo struktūros kriterijai:	
Numatyta vykdyto ir valdymo struktūra	Taip
Numatytas NVO dalyvavimas	Ne
Numatytas individualių asmenų dalyvavimas	Ne

Tyrimo duomenys rodo, kad tik 3 (19 %) išnagrinėtus kriterijus atitinka daugiau nei pusė visų nusikaltimų prevencijos programų. Likusių kriterijų atitikimas nesiekia 50 % visų nusikaltimų prevencijos programų.

Pateikti rezultatai atskleidžia, kad nusikaltimų prevencijos programų rengėjams geriausiai sekasi apibrėžti problemos mastą, nurodant gyventojų grupes, institucijas ar teritorinius vienetus bei suformuluoti suprantamus uždavinius, netapatinamus su programos tikslais. Be to, nusikaltimų prevencijos programų rengėjai dažniausiai numato programų

vykdymo ir valdymo struktūrą. Tuo tarpu nėra nei vieno tikslų ir priemonių grupės kriterijaus, kurį atitiktų daugiau nei pusė analizuotų nusikaltimų prevencijos programų.

Atliekant tyrimą buvo siekiama sužinoti, kiek iš viso kriterijų atitinka kiekviena išanalizuota nusikaltimų prevencijos programa. Taip pat buvo siekiama nustatyti, ar nusikaltimų prevencijos programų atitinkamų kriterijų skaičius priklauso nuo programos rengėjo ir parengimo metų, bei įvertinti kitimo tendencijas.

4 lentelė. Programų atitikimas kriterijams

Eil. Nr.	Programos pavadinimas	Atitinka kriterijų (N=16)	Atitinka kriterijų %
1.	Nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei kontrolės programa	4	25
2.	Ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	3	19
3.	Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programa	1	6
4.	Nepilnamečių užimtumo ir jų nusikalstamumo prevencijos gerinimo programa	1	6
5.	Kovos su transporto priemonių vagystėmis kompleksinė programa	3	19
6.	Antikorupcinių priemonių planas	1	6
7.	Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinė programa	7	44
8.	Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa	2	12
9.	Papildomų kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonių programa	3	19
10.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999-2003 metų programa	9	56
11.	Nuteistų ir grįžusių iš kardomojo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 1999-2003 metų programa	7	44
12.	Nuteistų ir grįžusių iš kardomojo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 2001-2004 metų programa	5	31
13.	Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004-2007 metų programa	10	63
14.	Nacionalinė programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą	11	69
15.	Nacionalinė kovos su korupcija programa (2002 metų)	6	38
16.	Nacionalinė kovos su korupcija programa (2009 metų)	11	69
17.	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programa	7	44
18.	Kovos su korupcija strategijos programa	4	25
19.	Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programa	13	81
20.	Kompleksinė autotransporto priemonių vagysčių prevencijos ir kontrolės 2005–2007 metų programa	8	50

21.	Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos antikorupcinė programa	5	31
22.	Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005–2007 metų programa	10	63
23.	Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programa	8	50
24.	Equal projektas	5	31
25.	Viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategija	9	56
26.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, socialinės reabilitacijos programa	6	38
27.	Nuteistųjų integracijos į visuomenę programa (2004 m.)	6	38
28.	Lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų bei lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą asmenų socialinės integracijos programa	5	31
29.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas panaudojant smurtą, socialinės reabilitacijos programa	6	38
30.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas apsvaigus nuo alkoholio, socialinės reabilitacijos programa	6	38
31.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas transporto eismo saugumui, socialinės reabilitacijos programa	4	25
32.	Narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės laisvės atėmimo vietose koncepcija	7	44
33.	Vaikų ir jaunimo socializacijos programa	13	81
34.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programa	7	44
35.	Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	11	69
36.	Kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003–2005 metais programa	4	25
37.	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencinė švietimo 2003–2004 metų programa	9	56
38.	Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programa	8	50
39.	Kovos su korupcija krašto apsaugos sistemoje programa	4	25
40.	Sveikatos sistemos kovos su korupcija strategija	5	31
41.	Korupcijos prevencijos sveikatos sistemoje programa	6	38
42.	Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa	5	31
43.	Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008-2010 metų programa	12	75
44.	Nepilnamečių justicijos programa	8	50
45.	Nepilnamečių justicijos 2009-2013 metų programa	10	63
46.	Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2007–2009 metų planas	12	75
47.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programa	9	56
48.	Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programa	8	50
49.	Visuomenės teisinio švietimo 2009–2012 metų programa	10	63

Taigi tyrimo metu nustatyta, kad bendras visų nusikaltimų prevencijos programų atitinkamų kriterijų vidurkis yra 6,8 iš 16 nagrinėtų kriterijų. Tai reiškia, kad nusikaltimų prevencijos programos vidutiniškai atitinka mažiau nei pusę visų išnagrinėtų kriterijų. Tik 25 (51 %) nusikaltimų prevencijos programos viršija apskaičiuotą atitinkamų kriterijų vidurkį.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad mažiausiai – po 1 kriterijų – atitinka 3 nusikaltimų prevencijos programos. Tai 1994 m. LR Vyriausybės parengta Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programa, 1995 m. tos paties rengėjo parengta Nepilnamečių užimtumo ir jų nusikalstamumo prevencijos gerinimo programa bei 1996 m. parengtas Antikorupcinių priemonių planas. Minėtos programos atitinka tik vieną kriterijų, t.y. jose numatyta programos vykdymo ir valdymo struktūra.

Pateikti duomenys rodo, kad didžiausias tenkinamų kriterijų skaičius vienoje nusikaltimų prevencijos programoje – 13 kriterijų. Šį rezultatą pasiekė 2 nusikaltimų prevencijos programos – 2004 m. LR Vyriausybės parengta Nepilnamečių justicijos 2004 – 2008 m. programa ir to paties rengėjo 2004 m. Vaikų ir jaunimo socializacijos programa.

Atliktas tyrimas atskleidė, kad daugiau nei pusę, tai yra 50 % ir daugiau, kriterijų atitinka 20 iš 49 išnagrinėtų nusikaltimų prevencijos programų.

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad Lietuvoje buvo parengta ir tokių nusikaltimų prevencijos programų, kurios tenkina vos 1 kriterijų, tačiau programų, atitinkančių vius 16 kriterijų, nebuvo rasta.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti skirtingų nusikaltimų prevencijos programų rengėjų parengtų programų atitikimo išnagrinėtiems kriterijams vidurkį, kuris lyginamas su bendru visų programų atitikimo kriterijams vidurkiu. Be to, buvo siekiama nustatyti geriausiai nusikaltimų prevencijos programas rengiančias institucijas.

5 lentelė. Kriterijų atitikimas pagal programų rengėjus

Programos rengėjas	Parengtų programų skaičius	Atitinkamų kriterijų vidurkis
LR vidaus reikalų ministerija	1	9,0
LR Seimas	5	8,8
LR Vyriausybė	28	7,1
LR teisingumo ministerija	1	7,0
LR švietimo ir mokslo ministerija	3	6,0
LR sveikatos apsaugos ministerija	2	5,5
Kalėjų departamentas prie LR teisingumo ministerijos	6	5,5
LR ūkio ministerija	1	5,0
Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	1	5,0
LR krašto apsaugos ministerija	1	4,0

Iš pateiktų duomenų matyti, kad didžiausias atitinkamų kriterijų vidurkis yra LR vidaus reikalų ministerijos parengtose nusikaltimų prevencijos programose. Tačiau pažymėtina, kad ši institucija parengė tik vieną nusikaltimų prevencijos programą. Tyrimo duomenys rodo, kad antroje vietoje yra LR Seimo parengtos nusikaltimų prevencijos programos, kurių atitinkamų kriterijų vidurkis – 8,8. Trečioje vietoje – LR Vyriausybės parengtos nusikaltimų prevencijos programos, kurių tenkinamų kriterijų vidurkis – 7,0. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad LR Vyriausybė yra pagrindinis nusikaltimų prevencijos programų rengėjas, parengęs 57 % visų nusikaltimų prevencijos programų (žr. 1 lentelę).

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad sąlyginai geriausiai nusikaltimų prevencijos programas rengė Vidaus reikalų ministerija, tuo tarpu daugiausiai trūkumų turi Krašto apsaugos ministerijos parengtos nusikaltimų prevencijos programos.

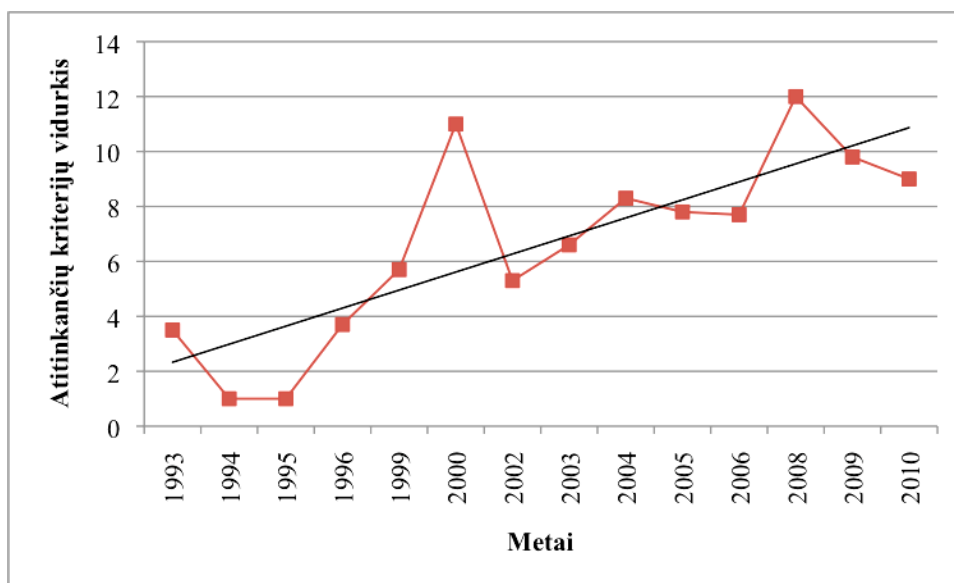
Atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti kiekvienais metais parengtų nusikaltimų prevencijos programų atitinkančių reikalavimus kriterijų vidurkį bei įvertinti jo kitimo tendencijas.

6 lentelė. Kriterijų atitikimas pagal programų parengimo metus

Parengimo metai	Programų skaičius	Atitinkančių kriterijų vidurkis
1993	2	3,5
1994	1	1,0
1995	1	1,0
1996	3	3,7
1999	6	5,7
2000	1	11,0
2002	4	5,3
2003	9	6,6
2004	9	8,3
2005	4	7,8
2006	3	7,7
2008	1	12,0
2009	4	9,8
2010	1	9,0

Pateikti rezultatai atskleidžia, kad mažiausias – 1 – atitinkamų kriterijų vidurkis yra 1994 ir 1995 m. parengtose nusikaltimų prevencijos programose. Pažymėtina, kad tais metais buvo parengta tik po vieną nusikaltimų prevencijos programą. Didžiausias – 12 – atitinkamų kriterijų vidurkis yra 2008 m. parengtoje nusikaltimų prevencijos programoje.

6 pav. Atitinkančių kriterijų pokytis 1993 – 2010 m.

Nuo nagrinėjamo programų laikotarpio pradžios (1993 m.) iki pabaigos (2010 m.) atitinkamų kriterijų vidurkis kiekvienais metais labai skirtingas. Pavyzdžiui, 2000 m. atitinkamų kriterijų vidurkis – 11,0, tuo tarpu 2002 m. jau tik 5,3. Be to, nuo 2008 metų nusikaltimų

prevencijos programų rengimas palaiapsniui blogėja, nors mažesnio nei bendro visų programų atitinkamų kriterijų vidurkio (6,8) dar nepasiekė. Tačiau apskritai nagrinėjamu laikotarpiu pastebima programų rengimo gerėjimo tendencija.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti kiekvienos nusikaltimų prevencijos rūšies programų atitinkamų kriterijų vidurkį bei sužinoti, kokios prevencijos rūšies programos rengiamos geriausiai.

7 lentelė. Kriterijų atitikimas pagal prevencijos rūšį

Prevencijos rūšis	Programų skaičius	Atitinkamų kriterijų vidurkis
Ekonominių ir turtinių nusikaltimų prevencija	5	4,8
Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	11	4,4
Narkomanijos prevencija	5	7,4
Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija	5	7,8
Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija	5	8,6
Socialinė prevencija	18	7,9

Tyrimo rezultatai rodo, kad pirmoje vietoje yra prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos programos, tenkinančios 8,6 atitinkamų kriterijų vidurkį. Nuo minėtos prevencijos programų nežymiai atsilieka socialinės prevencijos programos, kurių atitinkamų kriterijų vidurkis – 7,9. Pateikti duomenys leidžia teigti, kad silpniausiai buvo rengtos korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencijos programos.

Apibendrinant atlikto tyrimo duomenis, galima išskirti šiuos daugumai nusikaltimų prevencijos programų būdingus trūkumus:

1. sprendžiamos problemos suformuluojamos netiksliai ir nekonkrečiai – neišskiriama pagrindinė problema, kuriai spręsti kuriama programa, bei jos masto ir turinio neįmanoma nustatyti objektyviai pamatuojamais rodikliais;
2. neapibrėžiamas sprendžiamos problemos pastovumas – nepateikiami duomenys, parodantys, kaip ilgai egzistuoja sprendžiama problema;
3. nenustatomi reiškinio neigiami padariniai – neatskleidžiamos neigiamos problemos pasekmės, neįvertinama jų žala;
4. tikslai neatitinka sprendžiamos problemos – nenustatyti tikslų siekimo rezultatai, kurie būtų išreiškiami apibūdinant siektinus problemos masto ir (ar) turinio pokyčius;
5. tikslai nekonkretūs ir netikslūs – neapibrėžiami poveikio objektai ir jose siekiami pokyčiai bei numatyti rezultatai;

6. nesuprantami tikslai – sudėtingai ir neaiškiai suformuluoti bei tapatinami su uždaviniais tikslai;
7. nekonkretūs uždaviniai – nenumatyti objektyviais rodikliais išmatuojami rezultatai, kuriuos pasiekus uždaviniai yra išsprendžiami;
8. neapibūdintas atrinktų priemonių potencialus veiksmingumas – kiekvienos priemonės atžvilgiu nenurodoma, kuo remiasi išvada apie jų potencialų veiksmingumą;
9. neįvertinami priemonių įgyvendinimo finansiniai kaštai;
10. nenustatomi planuojami rezultatai – nenurodoma, kokius pokyčius turi padaryti programos įgyvendinimas;
11. nenumatomi veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijai;
12. nenumatomas nevyriausybinių organizacijų ir individualių asmenų dalyvavimas įgyvendinant tam tikras priemones.

IŠVADOS

Išanalizavus nusikaltimų prevencijos programas Lietuvoje ir identifikavus svarbiausias nusikaltimų prevencijos programų problemas, galima teigti, kad darbo uždaviniai įgyvendinti ir tikslas pasiektas. Darbo pradžioje iškelta *hipotezė pasitvirtino* – nusikaltimų prevencijos programos neatitinka programų rengimo metodinių reikalavimų.

Apibendrinus darbo rezultatus, galima daryti šias išvadas:

1. Mokslinėje literatūroje pateikiamos įvairios nusikaltimų prevencijos sampratos, tačiau jų esmė ir turinys suprantama panašiai – tai atitinkamų institucijų, visuomeninių organizacijų bei kitų subjektų nuolatinė ir kompleksinė veikla, kurios tikslas – užkirsti kelią nusikaltimų darymo naujų priežasčių ir sąlygų atsiradimui, šalinti jau egzistuojančias priežastis ir sąlygas, taip pat daryti atitinkamą poveikį asmenims, linkusiems nusižengti įstatymams. Nusikaltimų prevencijos esmę atspindi jos tikslų turinys bei jai būdinga sudėtinga sistema, susidedanti iš prevencinių priemonių ir subjektų, įgyvendinančių šias priemones.

2. Nusikaltimų prevencijos programų rengimo principai ir metodiniai reikalavimai padeda programų rengėjams parengti struktūrizuotą nusikaltimų prevencijos programą, tinkamai suformuluojant pagrindinius jos elementus bei parenkant tikėtinas didžiausio efektyvumo prevencines priemones. Bendrų programų rengimo principų ir metodinių reikalavimų laikymasis rengiant nusikaltimų prevencijos programas užtikrina programų veiksmingumą ir daro esminį poveikį nusikalstamumui.

3. Remiantis atliktu tyrimu, nustatyta, kad pagrindinis nusikaltimų prevencijos programų rengėjas Lietuvoje yra Vyriausybė, kuri vidutiniškai per metus parengia po 2 nacionalines nusikaltimų prevencijos programas, didžiausią dėmesį skirdama socialinei prevencijai. Tačiau pats nusikaltimų prevencijos programų rengimas nėra pastovus ir nuoseklus procesas.

4. Vertinant nusikaltimų prevencijos programų atitikimą metodiniams rengimo reikalavimams, nustatyta, kad tik 3 (19 %) išnagrinėtus kriterijus atitinka daugiau nei pusė visų nusikaltimų prevencijos programų, tuo tarpu likusių 13 (81 %) kriterijų atitikimas nesiekia 50 % visų nusikaltimų prevencijos programų. Programos geriausiai atitinka problemos, uždavinių bei vykdymo ir valdymo struktūros grupių kriterijus. Tačiau nei vieno tikslų ir priemonės grupių kriterijaus neatitinka daugiau kaip pusė analizuotų nusikaltimų prevencijos programų.

5. Tyrimu nustatyta, kad nei vienoje išnagrinėtoje nusikaltimų prevencijos programoje neapibūdintas į programą atrinktų priemonių potencialus veiksmingumas – įtraukiant kiekvieną priemonę į programą, nedaroma jokių jos veiksmingumo patikrinimų. Taip rengiamos

daugelio institucijų pastangų ir finansinių lėšų reikalaujančios nacionalinio lygio prevencijos programos, tačiau visiškai neaiškus jų prevencinis poveikis.

6. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad bendras visų nusikaltimų prevencijos programų atitinkamų kriterijų vidurkis yra 6,8 (iš 16). Tai reiškia, kad programos vidutiniškai atitinka mažiau nei pusę visų išnagrinėtų kriterijų. Tik 25 (51 %) išnagrinėtos programos viršija nustatytą atitinkamų kriterijų vidurkį. Didžiausias tenkinamų kriterijų skaičius vienoje nusikaltimų prevencijos programoje – 13 kriterijų, kuriuos tenkina 2 išnagrinėtos programos. Mažiausias tenkinamų kriterijų skaičius – 1 kriterijus, kurį atitinka 3 nusikaltimų prevencijos programos.

7. Vertinant nusikaltimų prevencijos programų atitikimą daugiau nei pusei išnagrinėtų kriterijų, nustatyta, kad tik 20 (41 %) nusikaltimų prevencijos programų tenkina šį rodiklį.

8. Tyrimu nustatyta, kad geriausiai nusikaltimų prevencijos programas rengė LR vidaus reikalų ministerija, kadangi šios institucijos parengtose programose yra didžiausias tenkinamų kriterijų vidurkis (9,0). Tuo tarpu daugiausiai trūkumų turi LR krašto apsaugos ministerijos parengtos nusikaltimų prevencijos programos, kurių atitinkamų kriterijų vidurkis yra 4,0.

9. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad mažiausias – 1 – tenkinamų kriterijų vidurkis yra 1994 ir 1995 m. parengtose nusikaltimų prevencijos programose. Didžiausias – 12 – tenkinamų kriterijų vidurkis yra 2008 m. parengtoje programoje. Kiekvienais metais atitinkamų kriterijų vidurkis labai skirtingas, tačiau per tiriamąjį laikotarpį pastebėta teigiama nusikaltimų prevencijos programų rengimo tendencija.

10. Vertinant kiekvienos nusikaltimų prevencijos rūšies programų tenkinamų kriterijų vidurkį, nustatyta, kad prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos programos tenkina didžiausią – 8,6 – tenkinamų kriterijų vidurkį.

PASIŪLYMAI

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybė turėtų parengti ir patvirtinti ne rekomendacinio, bet privalomojo pobūdžio bendrą nusikaltimų prevencijos programų rengimo metodiką, kuria galėtų vadovautis visi nusikaltimų prevencijos programų rengėjai.

2. Į programų rengimo procesą įtraukti profesionalius kriminologus arba nusikaltimų prevencijos specialistus, kadangi rengiant programą susiduriama su uždaviniais, kuriuos išspręsti reikia profesionalų pagalbos.

3. Rengiant nusikaltimų prevencijos programas konsultuotis su Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centru, vienintele specializuota nusikalstamumo prevencijos organizacija, kurios ekspertai teikia paslaugas, kaip nepriklausomi ekspertai „iš išorės“, taip pat gali būti vertintojų komisijos, grupės nariais. Ekspertai pateikia viešas išvadas, rekomendacijas dėl programų rengimo, vykdymo, kontrolės ir efektyvumo vertinimo.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Įstatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. IX-711 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 10-355.
2. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX- 1383 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 32-1318.
3. Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. balandžio 8 d. nutarimas Nr. IX-2110 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 58-2041.
4. Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. lapkričio 4 d. nutarimas XI-1078 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010 – 2016 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2010, Nr. 132-6720.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 24 d. nutarimas Nr. 197 „Dėl nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei prevencijos ir jų kontrolės gerinimo“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 13-333.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 954 „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 72-1355.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. vasario 7 d. nutarimas Nr. 86 „Dėl Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programos“ // Valstybės žinios. 1994, Nr. 12-189.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. kovo 17 d. nutarimas Nr. 185 „Dėl Ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos vykdymo 1994 metais priemonių“ // Valstybės žinios. 1994, Nr. 22-363.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. vasario 20 d. nutarimas Nr. 264 „Dėl Nepilnamečių užimtumo ir jų nusikalstamumo prevencijos gerinimo programos“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 17-395.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 688 „Dėl Ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos vykdymo 1995 metais priemonių“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 42-1037.

11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. sausio 3 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl kovos su transporto priemonių vagystėmis kompleksinės programos“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 2-49.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 15 d. nutarimas Nr. 356 „Dėl priemonių nusikaltimų, susijusių su korupcija, kontrolei ir prevencijai gerinti“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 27-660.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. kovo 6 d. nutarimas Nr. 197 „Dėl Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinės programos metmenų“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 48-1165.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. sausio 15 d. nutarimas Nr. 62 „Dėl organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programos“ // Valstybės žinios. 1999, Nr.10-220.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 10 d. nutarimas Nr. 270 „Dėl papildomų kovos su organizuotu nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programos“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 25-709.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 6 d. nutarimas Nr. 970 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999 – 2003 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 10-252.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. spalio 25 d. nutarimas Nr. 1179 „Dėl Nuteistų ir grįžusių iš kardomojo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 1999–2003 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 108-3152.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. sausio 11 d. nutarimas Nr. 29 „Dėl nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 5-144.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. 62 „Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002 – 2004 metų programos“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 6-231.
20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 14 d. nutarimas Nr. 477 „Dėl kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir jaunimo policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003 – 2005 metais programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 37-1619.
21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gruodžio 1d. nutarimas Nr. 1525 „Dėl nacionalinės vaikų dienos centrų 2005 – 2007 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 174-6441.

22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 9 d. nutarimas Nr. 143 „Dėl nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004 – 2007 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 23-709.
23. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 23 d. nutarimas Nr. 209 „Dėl vaikų ir jaunimo socializacijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 30-995.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 19 d. nutarimas Nr. 600 „Dėl nepilnamečių justicijos 2004 – 2008 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 83-3008.
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 15 d. nutarimas Nr. 1166 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programos įgyvendinimo 2004 metų priemonių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 140-5114.
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 7 d. nutarimas Nr. 250 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programos įgyvendinimo 2005 metų priemonių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 33-1066.
27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 4 d. nutarimas Nr. 491 „Dėl nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005 – 2007 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 58-2021.
28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr. 38 „Dėl kompleksinės autotransporto priemonių vagysčių prevencijos ir kontrolės 2005 – 2007 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 47-1573.
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimas Nr. 558 „Dėl prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005 – 2008 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 65-2333
30. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas Nr. 1210 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programos įgyvendinimo 2006 metų priemonių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 135-4851.
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. sausio 12 d. nutarimas Nr. 12 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2005 – 2006 metų įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 6-158.
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 1310 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programos įgyvendinimo 2007 metų priemonių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 140-5361.
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 1330 „Dėl valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007 – 2009 metų plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 112-4273.

34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas Nr. 806 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2007 – 2009 metų įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 90-3575.
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1404 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programos įgyvendinimo 2008 metų priemonių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 138-5672.
36. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 24 d. nutarimas Nr. 392 „Dėl nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008 – 2010 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 51-1892.
37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. liepos 15 d. nutarimas Nr. 1120 „Dėl visuomenės teisinio švietimo 2009 – 2010 metų programos patvirtinimo pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2009, Nr. 130-4981.
38. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Nr. 853 „Dėl valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos priemonių 2010 – 2012 metų plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2009, Nr. 33-1268.
39. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. 1070 „Dėl nepilnamečių justicijos 2009 – 2013 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2009, Nr. 110-4664.
40. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 1104 „Dėl prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009 – 2012 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2009, Nr. 112-4761.
41. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. kovo 10 d. nutarimas Nr. 247 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2010 – 2012 metų įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2010, Nr. 31-1433.
42. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 4/07-243 „Dėl socialinės reabilitacijos programų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 7-167.
43. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 4/07-243 „Dėl asmenų, padariusių nusikalstamas veikas panaudojant smurtą, socialinės reabilitacijos programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 7-167.
44. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 4/07-243 „Dėl asmenų, padariusių nusikalstamas

- veikas apsvaigus nuo alkoholio, socialinės reabilitacijos programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 7-167.
45. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 4/07-243 „Dėl asmenų, padariusių nusikalstamas veikas transporto eismo saugumui, socialinės reabilitacijos programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 7-167.
  46. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2004 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. 4/07-305 „Dėl asmenų, padariusių nusikalstamas veikas nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, socialinės reabilitacijos programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 188-7051.
  47. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2004 m. gegužės 24 d. įsakymas Nr. 4/07-132 „Dėl tipinės nuteistųjų integracijos į visuomenę programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 87-3192.
  48. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gegužės 8 d. įsakymas Nr. 4/07-7 „Dėl lygtinai paleistų iš asmenų pataisos įstaigų bei lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą asmenų socialinės integracijos programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 48-2147.
  49. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 1844 „Dėl kovos su korupcija krašto apsaugos sistemoje programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 10-355.
  50. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ministro 2004 m. balandžio 16 d. įsakymas Nr. A1-103 „Dėl Jaunimo reikalų tarybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2004 – 2006 metų projekto Equal“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 35-1482.
  51. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 8 d. įsakymas Nr. V-207 „Dėl sveikatos sistemos kovos su korupcija strategijos ir veiksmų plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 40-1861.
  52. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. gruodžio 18 d. įsakymas Nr. 2083 „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos kovos su korupcija strategijos programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 2-60.
  53. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2003 m. lapkričio 28 d. įsakymas Nr. ISAK-1699 „Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencinės švietimo 2003 – 2004 metų programos“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 13-389.
  54. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. kovo 17 d. įsakymas Nr. ISAK-494 „Dėl alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 33-1197.

55. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. sausio 30 d. įsakymas Nr. 1R-27 „Dėl narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės laisvės atėmimo vietose koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 23-724.
56. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2005 m. balandžio 28 d. įsakymas Nr. 4-175 „Dėl Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos antikorupcinės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 91-463.
57. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. 1V-250 „Dėl viešojo saugumo plėtos iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 113-5092.

Specialioji literatūra

58. Andriulis V. Nusikaltimų prevencijos patirtis Lietuvoje 1918-1940 m.: antologinė apžvalga. – Vilnius: Justitia, 2000.
59. Aos S., Phipps P., Barnoski R., Lieb R. The comparative costs and benefits of programs to reduce crime. Version 4.0 Washington State Institute For Public Policy. 2001.
60. Beccaria-Project. Quality Management in Crime Prevention, Niedersachsen: LPR. http://www.beccaria.de/Kriminalpraevention/en/Documents/Flyer_en_7.pdf;
61. Botvin G.J. Substance abuse prevention: Theory, practice and effectiveness. In M. Tonry and J.Q. Wilson, Drugs and Crime. – Chicago: The University of Chicago Press, 1990.
62. Crime prevention – Theory, policy and politics. – London, 1997.
63. Cristie N. Nusikaltimų kontrolė kaip pramonė. – Vilnius. 1999.
64. Čepas A., Pavilionis V. Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija. – Vilnius: Mintis, 1973.
65. Česnaitytė I., Uscila R. Organizacijų, teikiančių socialines paslaugas nepilnamečiams, sistemos ir gebėjimų įvertinimas // Teisės problemos. 2008, Nr. 2 (60).
66. Doing Criminological Research / Ed. Jupp V., Davies P., Francis P. – London. Thousands Oaks. New Delhi: Sage Publications, 2000.
67. Young People in Changing Societies. Regional monitoring report. No.7. – Florence, 2000.
68. Jurgelaitienė G. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos // Jurisprudencija. 2003, Nr. 41 (33).
69. Justickaja S. Nusikaltimų prevencijos projektų rengimo ir ekspertinio vertinimo praktinio mokymo programa. – Vilnius: Teisės institutas, 2007.

70. Justickis V., Gečėnienė S., Čėpas A. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika. – Vilnius, 2005.
71. Justickis V. Prevencinė policijos veikla remiantis bendruomenės teisėtvarkos modeliu: monografija. – Vilnius: LTA, 2000.
72. Justickis V. Kriminologija. Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija: vadovėlis. 2 dalis. – Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004.
73. Kiškis A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma? // Jurisprudencija. 2006, Nr. 3 (81).
74. Kriminologija / Ats. red. Bluvšteinas J. – Vilnius: Pradai, 1994.
75. Kuklianskis S. Nusikalstamumo kontrolės Lietuvoje mokslinė koncepcija. – Vilnius: LPA, 1995.
76. Lundman R. J. Prevention and Control of Juvenile Delinquency. – New York: Oxford University Press, 2001.
77. Maguire M., Morgan R., Reiner R. The Oxford Handbook of Criminology. – Oxford, 1995.
78. Nevyriausybių organizacijų veiklos efektyvumo tyrimo metodika. – Vilnius: Organizacijų vystymo centras, 2001.
79. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką = Crime prevention and criminal policy of the way to market economy: VII Baltijos šalių kriminologų simpoziumas. – Vilnius, 1993 m. gruodžio 2-4 d.
80. Nusikaltimų prevencijos programų rengimo ir administravimo metodologija. Baigiamoji ataskaita. – Vilnius: Teisės institutas, 2005.
81. Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising. Report to the United States Congress Prepared for the Nationa; Institute of Justice by Sherman L.W., Gottfredson D., Mackenzie D., Eck J., Reuter P. And Bushway S. In collaboration with members of the Graduate Program Department of Criminology and Criminal Justice University of Maryland. <http://www.ncjrs.gov/works/wholedoc.htm>.
82. Sakalauskas G. ir kt. Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija: situacijos analizė ir metodinės rekomendacijos. – Vilnius: NPLC, 2000.
83. Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija. *Teisės institutas*. <http://www.teise.org/docs/research/Vaiku%20neuzimtumas99.pdf>.
84. Алексеев А., Герасимов С., Сухарев А. Криминологическая профилактика: теория, опыт, проблемы. – Москва: Норма, 2001.
85. Долгова А., Коробеиников Б., Кудпявцев В., Панкратов В. Понятия советской криминологии. Методическое пособие. – Москва, 1985.

86. Криминология / Под. ред. В. Н. Кудрявцева и В. Е. Эминова. – Москва: Юристъ, 1997.
87. Лайне М. Криминология и социология отклоненного поведения. – Хельсинки Центр обучения тюремных служащих, 1994.
88. Максимов С. Краткий криминологический словарь. – Москва: Юристъ, 1995;

Kuodytė A. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje / Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. A. Kiškis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2011. – 88 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotos nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje ir įvertintas jų atitikimas metodiniams rengimo reikalavimams. Suformuluotos pagrindinės nusikaltimų prevencijos programų rengimo problemos bei pateikti pasiūlymai, kaip šias problemas spręsti. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu nagrinėjami nusikaltimų prevencijos sampratos ypatumai, pagrindai bei jos rūšys. Antroje dalyje analizuojami nusikaltimų prevencijos programų rengimo metodiniai aspektai – programų rengimo principai bei metodiniai reikalavimai. Trečioje dalyje tiriamos nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje ir įvertinamas jų atitikimas metodiniams reikalavimams bei nustatomi nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje rengimo trūkumai.

Pagrindiniai žodžiai: nusikaltimų prevencija, nusikaltimų prevencijos programos, nusikaltimų prevencijos programų rengimo metodiniai reikalavimai.

Kuodytė A. Crime Prevention Programs in Lithuania / Master's Work in Law and management program. Supervisor assoc. prof. dr. A. Kiškis. – Vilnius: Faculty of Law, Mykolas Romeris University, 2011. – 88 p.

ANOTATION

The present Master thesis focuses on the analysis of the crime prevention programs in Lithuania and assesses the level to which they fulfill the methodical requirements of the program preparation. The first part of the final paper focuses on the concept of crime prevention and its peculiarities, fundamentals and main types. The second part reviews the methodological aspects of the preparation of crime prevention programs. The third part dwells on the crime prevention programs in Lithuania evaluating their efficiency and conformity to the standard requirements for such programs and defining the major existing drawbacks.

Key words: crime prevention, crime prevention programs, methodical requirements of the program preparation.

Kuodytė A. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje / Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. A. Kiškis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2011. – 88 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamos nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje ir įvertinamas jų atitikimas programų rengimo metodiniams reikalavimams.

Lietuvoje priimama ir įgyvendinama daugybė nacionalinio lygio nusikaltimų prevencijos programų. Jų rengimas, atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje rekomenduojamus programų rengimo principus bei metodikas, leistų iš esmės padidinti pačių nusikaltimų prevencijos programų veiksmingumą. Lietuvoje nusikaltimų prevencijos programų tyrimai buvo atlikti, tačiau nei viename iš jų nebuvo analizuojamas programų atitikimas programų rengimo principams bei metodiniams reikalavimams.

Tyrimo hipotezė. Lietuvoje vykdomos nusikaltimų prevencijos programos neatitinka programų rengimo metodinių reikalavimų.

Tyrimo objektas. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti nusikaltimų prevencijos programas Lietuvoje ir identifikuoti svarbiausias nusikaltimų prevencijos programų rengimo problemas bei pasiūlyti jų sprendimo būdus.

Siekiant minėto tikslo baigiamajame darbe apibrėžti nusikaltimų prevencijos bendrieji aspektai, išanalizuoti nusikaltimų prevencijos programų rengimo principai ir metodiniai aspektai. Darbe ištirtos nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje ir įvertintas jų atitikimas metodiniams reikalavimams bei nustatyti programų rengimo trūkumai.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė, lyginamoji analizė, teisės aktų analizė, turinio analizė, statistinių duomenų analizė, sisteminimas ir apibendrinimas.

Magistro baigiamajame ištirtos nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje ir įvertintas jų atitikimas metodiniams rengimo reikalavimams. Remiantis analizės rezultatais, patvirtinta hipotezė – Lietuvoje vykdomos nusikaltimų prevencijos programos neatitinka programų rengimo metodinių reikalavimų. Nustatyti pagrindiniai nusikaltimų prevencijos programų rengimo trūkumai, kurie neleidžia padidinti pačių programų veiksmingumo, bei pateikti pasiūlymai.

Pirmame baigiamojo darbo skyriuje nagrinėjami nusikaltimų prevencijos sampratos ypatumai, pagrindai bei jos rūšys; antrame – nusikaltimų prevencijos programų rengimo

metodiniai aspektai; trečiame analizuojamos nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje ir įvertinamas jų atitikimas metodiniams reikalavimams bei nustatomi nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje rengimo trūkumai.

Kuodytė A. Crime Prevention Programs in Lithuania / Master's Work in Law and management program. Supervisor assoc. prof. dr. A. Kiškis. – Vilnius: Faculty of Law, Mykolas Romeris University, 2011. – 88 p.

SUMMARY

The present Master thesis focuses on the analysis of the crime prevention programs in Lithuania and assesses the level to which they fulfill the methodical requirements of the program preparation.

A large number of crime prevention programs are approved and implemented on the national level in Lithuania. If such programs were prepared in accordance with the principles and methods recommended in the scientific literature, the efficiency of the crime prevention programs would undoubtedly increase. In Lithuania, a number of researches on the efficiency of the existing crime prevention programs were carried out; however, none of them assessed the level to which these programs fulfilled the methodical requirements of such program preparation.

The research hypothesis. The crime prevention programs currently available in Lithuania do not conform to the methodical requirements of such program preparation.

The object of the study. The crime prevention programs in Lithuania.

The goal of the study. To analyze the crime prevention programs currently available in Lithuania, to identify the major problems related to the preparation of such programs, and to suggest possible solutions to these problems.

In order to achieve the set goal, the final paper lists and defines the main general aspects of crime prevention, and carries out an analysis of the principles and methodological aspects of the preparation of crime prevention programs. Subsequently, the crime prevention programs available in Lithuania are analyzed and the level to which they meet the methodological requirements of such programs is assessed. The major drawbacks related to the preparation of the said programs are defined.

Research methods. Analysis of scientific literature, comparative analysis, analysis of legal documents, content analysis, statistical data analysis, systemizing and generalization.

The present Master thesis presents an analysis of the crime prevention programs available in Lithuania and evaluates the level to which they conform to the methodological requirements of such programs. The results obtained during the research proved the hypothesis: the crime prevention programs currently available in Lithuania do not conform to the methodical

requirements of such program preparation. The main drawbacks which obstruct the efficiency increase of the programs are defined and beneficial suggestions are eventually provided.

The first part of the final paper focuses on the concept of crime prevention and its peculiarities, fundamentals and main types; the second part reviews the methodological aspects of the preparation of crime prevention programs; and the third part dwells on the crime prevention programs in Lithuania evaluating their efficiency and conformity to the standard requirements for such programs and defining the major existing drawbacks.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

1 lentelė. Prevencijos priemonės veiksmingumo tyrimo vertinimas⁹⁶

Eil. Nr.	Požymio variantai	Vertinimas
1.	Ar buvo sudaryta kontrolinė grupė?	
	Nebuvo.	1
	Buvo, bet ji turėjo esminių trūkumų: buvo maža, jos nariai nebuvo atrinkti atsitiktiniu būdu, nėra informacijos apie grupės sudarymą ir sudėtį.	2
	Kontrolinė grupė buvo, jos dalyviai nebuvo atrinkti atsitiktiniu būdu, tačiau yra pateikta visapusiška informacija apie kontrolinės grupės sudėtį, nurodyta, kuo ši grupė skiriasi nuo eksperimentinės.	3
	Kontrolinė grupė yra, ji nebuvo atrinkta atsitiktiniu būdu, tačiau pateikta gausi informacija apie eksperimentinės ir kontrolinės grupių sudėtį. Iš tos informacijos matome, kad kontrolinės ir eksperimentinės grupių skirtumai yra neesminiai.	4
	Yra kontrolinė grupė, jos nariai atrinkti atsitiktiniu būdu, grupių skirtumai yra statistiškai neesminiai.	5
2.	Ar buvo parinkti kontroliniai kintamieji ir atsižvelgta į juos? Tai yra, ar buvo nustatyti veiksniai, kurie (kaip žinoma iš kriminologinių tyrimų) paprastai daro priemonei įtaką, modifikuoja jos rezultatus ir kurių poveikį reikia kontroliuoti norint nustatyti tikrą efektą (pvz., iš tyrimų gali būti žinoma, kad priemonė yra veiksminga vyrų atžvilgiu ir nelabai veikia moteris. Vertinant tyrimą, reikia nustatyti, ar buvo numatytas atskiras moterų ir vyrų tyrimas).	
	Nebuvo.	1

⁹⁶ Justickis V. Kriminologija. Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija: vadovėlis. 2 dalis. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2004. P.74-77.

	Kažkoks parametras buvo kontroliuojamas, tačiau į daugelį kitų, kurių reikšmė yra žinoma, nebuvo atsižvelgta.	3
	Į svarbiausius veiksnius, kurie galėjo modifikuoti prevencijos priemonės poveikį, buvo atsižvelgta.	5
3.	Poveikio rezultato įvertinimas.	
	Poveikio objektas nebuvo apibūdintas (pvz., tyrimo rezultatas aprašytas taip: “Moksleivių elgesys gerokai pagerėjo” arba “Sumažėjo buvusių nusikaltėlių antivisuomeninės orientacijos”. Tokiu atveju galime suprasti, kad, tyrimo autorių nuomone, jie pasiekė norimą teigiamą rezultatą, tačiau neaišku, koks tai rezultatas.	1
	Kintamasis, bruožas, reiškinys, kuriam buvo siekiama padaryti poveikį, aprašytas gana tiksliai (pvz., ne aptakiai “antivisuomeninės orientacijos”, o konkrečiai “požiūris į vagystę iš parduotuvės tokiomis ir tokiomis aplinkybėmis”). Tačiau neapibūdinta, kaip tas reiškinys ar bruožas susidarė.	2
	Buvo imtasi priemonių patikimam poveikio rezultato rodikliui parengti, tačiau nebuvo numatyta, kiek pastovus yra matavimas naudojant šį rodiklį.	3
	Poveikiui įvertinti buvo panaudotas ankstesnių tyrimų rodiklis arba parengtas savas rodiklis, nustatytos jo svarbiausios psichometrinės savybės. Tačiau paaiškėjo, kad pagal kai kurias savybes naudojamas rodiklis nėra patikimas.	4
	Rodiklis sukonstruotas ir jo psichometrinės savybės apibūdintos pagal psichodiagnostikos metodinius reikalavimus. Pateikti duomenys rodo, kad rodiklis yra visais esminiais atžvilgiais patikimas.	5
4.	Nubyrėjimo poveikio kontrolė.	
	Nepateikta jokių duomenų apie nubyrėjimą arba nubyrėjimas buvo didesnis negu 50 proc. ir nebuvo imtasi jokių priemonių jo poveikiui tyrimo rezultatams įvertinti.	1
	Nubyrėjimas buvo mažesnis negu 50 proc., tačiau jo poveikis tyrimo rezultatams nebuvo aprašytas ir aptartas.	2
	Ekspertimentinės ir kontrolinės grupių skirtumai	3

	eksperimentinio tyrimo pradžioje ir jo pabaigoje buvo aprašyti.	
	Galimas nubyrejimo poveikis tyrimo rezultatams buvo aptartas.	4
	Nubyrejimas buvo minimalus arba buvo atlikta kruopšti nubyrejimo statistinė kontrolė.	5
5.	Ar buvo kontroliuojamas poveikio stabilumas?	
	Nebuvo ir tas klausimas net neaptiriamas.	1
	Nebuvo, tačiau tas klausimas aptiriamas. Pateikiamas paaiškinimas, kodėl manoma, kad poveikis yra gana stabilus.	2
	Buvo atliktas pakartotinis poveikio vertinimas ir nustatyta, kad poveikis išliks, nors jau praėjo pusė metų (arba mažiau).	3
	Buvo atliktas pakartotinis poveikio vertinimas ir nustatyta, kad poveikis išliko, nors jau praėjo nuo pusės metų iki metų.	4
	Buvo atliktas pakartotinis poveikio vertinimas ir nustatyta, kad poveikis išliks, nors praėjo daugiau kaip metai.	5
6.	Gautų rezultatų statistinė kontrolė.	
	Jokios statistinės duomenų kontrolės nėra. Pavyzdžiui, nenustatomas procentinių arba vidurkių skirtumų statistinis reikšmingumas. Be to, yra pagrindo manyti, kad statistikos rekomendacijos nėra patikimos. Atranka maža, procentiniai ir vidurkių skirtumai nedideli.	1
	Jokios statistinės duomenų kontrolės. Pavyzdžiui, nenustatomas procentinių arba vidurkių skirtumų statistinis reikšmingumas, tačiau yra pagrindo manyti, kad rekomendacijos vis dėlto gali būti statistiškai patikimos. Atranka didelė, procentiniai ir kitokie skirtumai yra gana ryškūs.	2
	Kontrolė atliekama, tačiau tai daroma paviršutiniškai ir neprofesionaliai. Pavyzdžiui, naudojami skirtumų kriterijai, kurie paremti normaliu pasiskirstymu, tačiau nenustatyta, ar pasiskirstymas tikrai yra toks.	3
	Atlikta statistinė kontrolė, statistikos rekomendacijos padarytos kvalifikuotai. Tačiau jų analizė rodo, kad	4

	rekomendacijos nėra labai patikimos. Realus duomenų pasiskirstymas gerokai skiriasi nuo numanomo teorinio (pvz., nėra normalus), nulinė hipotezė atmetama dėl menko patikimumo.	
	Statistikos rekomendacijos padarytos nepriekaištingai.	5

5 balais vertinamas projektas, kurio eksperimentinės ir kontrolinės grupės dalyviai buvo atsitiktiniai pagal visus reikalavimus. Tuo atveju eksperimentinė ir kontrolinė grupės turi būti panašios.

4 balais vertinamas projektas, kuriuo pagrindas yra vadinamasis kvaziekperimentas. Tai reiškia, kad dalyvių pasirinkimas nebuvo atsitiktinis, tačiau taikant specialius statistikos metodus paaiškėjo, jog grupių dalyvių sudėtis vis dėlto yra tendencinga, atsitiktinės atrankos į eksperimentinę ir kontrolinę grupes nebuvo. Ketvirtam lygiui taip pat priskiriami tyrimai, kuriuose nors jie ir buvo atliekami eksperimentinę ir kontrolinę grupes sudarant pagal atsitiktinę atranką, vis dėlto buvo svarbesnių problemų arba pažeidimų.

3 balais vertinamas projektas, kuriame dalyviai į eksperimentinę ir kontrolinę grupes buvo atrenkami pagal tam tikrus jų skirtumus. Pavyzdžiui, norint nustatyti, ar teisinis švietimas yra veiksminga prevencijos priemonė, lyginama grupė, kurios teisės žinių lygis yra aukštas (eksperimentinė), su grupe, kurios narių teisės žinių lygis yra žemas (kontrolinė), ir analizuojama, kurios grupės nariai darys daugiau nusikaltimų. Vykdamas tokią priemonės veiksmingumo kontrolės procedūrą, reikia pateikti svarių įrodymų, ar abi grupės yra vienodos pagal kitus parametrus, ypač tuos, kurie yra susiję su tiriamais kintamaisiais ir dėl to galėtų sukelti pseudokoreliacijas (stiprus koreliacinis kintamųjų ryšys susidaro dėl trečiojo poveikio). Trečiajam lygiui priskiriami ir tyrimai, kuriuose specialiaisiais statistikos metodais neutralizuojamas kitų veiksnių poveikis.

2 balais vertinamas projektas, kuriame tiesiog lyginama grupė, kuriai buvo daromas poveikis, su grupe, kuriai poveikis nebuvo daromas, tačiau nesiimama jokių priemonių, siekiant nustatyti, ar gautas rezultatas nėra nulemtas pašalinių veiksnių.

1 balu vertinamas projektas, kuriame kontrolinės grupės tiesiog nebuvo. Nustatoma, kad pritaikius prevencijos priemonę atsirado reikiamų pokyčių, tačiau nieko nedaroma, kad būtų paneigta prielaida, jog skirtumas atsirado atsitiktinai, pavyzdžiui, dėl natūralios prevencijos objekto plėtos.

2 lentelė. Nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje tyrimo klausimynas

	Kriterijus	Atsakymų variantai	Kriterijaus aprašymas
1.	Programos rengėjas.	Įrašomas konkretus rengėjas	Pateikiama, kas parengė konkrečią nusikaltimų prevencijos programą.
2.	Programos parengimo metai.	Nurodomi konkretūs metai	Nurodoma, kada parengta programa.
3.	Prevencijos rūšis.	Ekonominių ir turtinių nusikaltimų prevencija Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija Narkomanijos prevencija Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija Socialinė prevencija	Nurodoma, kokiai prevencijos rūšiai skirta programa.
4.	Programos lygis.	Nacionalinė Lokalinė	Nacionalinė programa taikoma visos valstybės mastu, lokalinė – konkretaus regiono ar vietos mastu.
5.	Numatyta programos įgyvendinimo trukmė.	Nurodoma metais	Nurodoma, kada pradedama ir pabaigiama vykdyti programa.
6.	Programos įgyvendinimas.	Vykdoma Įgyvendinta	Programa dar vykdoma, ar jau įgyvendinta.
7.	Problema suformuluota tiksliai ir konkrečiai.	Taip – 1 Ne – 0	Problema suformuluota taip, kad ją galima patikrinti. Neįmanoma paneigti ar patvirtinti teiginio “nusikalstamumas greitai auga”. Tuo tarpu galima paneigti ar patvirtinti teiginį “aukštas ir pastovus 16 – 18 metų nepilnamečių smurtinių nusikaltimų skaičius savo bendraamžių atžvilgiu”. Pastaruoju atveju problema suformuluota tiksliai ir konkrečiai.
8.	Apibrėžtas problemos mastas.	Taip – 1 Ne – 0	Programoje nurodyta, kokias gyventojų grupes, institucijas ar teritorinius vienetų apima problema. Nurodomi gyventojų skaičius, patikslinamos institucijos, kurios

			labiausiai kenčia nuo problemos, kurios prevencijai skiriama problema.
9.	Apibrėžtas problemos pastovumas.	Taip – 1 Ne – 0	Programoje pateikiami duomenys, parodantys, kaip ilgai egzistuoja problema, kurios prevencijai skiriama programa. Jeigu kelia susirūpinimą tam tikrų nusikaltimų aukštas lygis, programoje pateikiami atitinkami statistiniai duomenys, parodantys, koks šių nusikaltimų lygis, kiek laiko jis toks aukštas, kokios šių nusikaltimų vystymosi tendencijos.
10.	Nustatyti reiškinių, kurio prevencijai skiriama programa, neigiami padariniai.	Taip – 1 Ne – 0	Programoje parodyta, kuo ši problema yra reikšmingesnė už visas kitas problemas. Problemos reikšmingumas siejamas su neigiamais padariniais. Programoje plačiai atskleistos neigiamos problemos pasekmės, kuo tiksliau įvertinta jų žala.
11.	Tikslų skaičius.	Nurodomas tikslus skaičius.	
12.	Tikslai atitinka problemą, kuriai spręsti sukurta programa.	Taip – 1 Ne – 0	Pasiekus tikslus problema bus išspręsta arba iš esmės pakis jos mastas ir turinys. Tikslų siekimo rezultatai išreiškiami apibūdinant siektinus teigiamus problemos, kuriai spręsti, kuriai spręsti kuriama programa, masto ir (ar) turinio pokyčius.
13.	Tikslai konkretūs ir tikslūs.	Taip – 1 Ne – 0	Programoje aiškiai apibrėžta programos tikslinė grupė ir joje siekiami pokyčiai bei aiškiai numatyti rezultatai.
14.	Tikslai yra suprantami.	Taip – 1 Ne – 0	Programos tikslai suformuluoti paprastai ir aiškiai, netapatinami su programos uždaviniais.
15.	Uždavinių skaičius.	Nurodomas tikslus skaičius.	
16.	Uždaviniai yra suprantami.	Taip – 1 Ne – 0	Programos uždaviniai suformuluoti paprastai ir aiškiai, netapatinami su programos tikslais.

17.	Uždaviniai yra konkretūs.	Taip – 1 Ne – 0	Programoje aiškiai numatyti rezultatai, kuriuos pasiekus uždavinys bus išspręstas, kuriuos galima išmatuoti objektyviais rodikliais.
18.	Priemonių skaičius.	Nurodomas tikslus skaičius.	
19.	Apibūdintas į programą atrinktų priemonių potencialus veiksmingumas.	Taip – 1 Ne – 0	Kiekvienos priemonės atžvilgiu nurodoma, kuo remiasi išvada apie jų potencialų veiksmingumą.
20.	Įvertinti priemonių įgyvendinimo finansiniai kaštai.	Taip – 1 Ne – 0	Kiekvienos priemonės atžvilgiu įvertinami jos įgyvendinimo kaštai.
21.	Nustatyti planuojami programos rezultatai.	Taip – 1 Ne – 0	Programoje nurodoma, kokius pokyčius turi padaryti programos įgyvendinimas.
22.	Numatyta programos vykdymo ir valdymo struktūra.	Taip – 1 Ne – 0	Programoje parinkti subjektai, atsakingi už kiekvienos programos priemonės vykdymą ir valdymą.
23.	Numatytas nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas programos vykdyme.	Taip – 1 Ne – 0	Programoje numatyta, kad tam tikras priemonės įgyvendina nevyriausybinių organizacijos.
24.	Numatytas individualių asmenų dalyvavimas programos vykdyme.	Taip – 1 Ne – 0	Programoje numatyta, kad tam tikras priemonės įgyvendina individualūs asmenys.
25.	Numatyti programos veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijai.	Taip – 1 Ne – 0	Programoje nurodoma, kokiais kriterijais bus įvertinamas programos vykdymo veiksmingumas.

3 lentelė. Nusikaltimų prevencijos programų bendroji charakteristika

Eil. Nr.	Programa	Rengėjas	Metai	Rūšis	Lygis	Laikotarpis	Įgyvendinimas
1.	Nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei kontrolės programa	Vyriausybė	1993	Ekonominių ir turtinių nusikaltimų prevencija	Nacionalinė	1993-1995	Įgyvendinta
2.	Ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	Vyriausybė	1993	Ekonominių ir turtinių nusikaltimų prevencija	Nacionalinė	1994-1995	Įgyvendinta
3.	Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programa	Vyriausybė	1994	Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	1994-1995	Įgyvendinta
4.	Nepilnamečių užimtumo ir jų nusikalstamumo prevencijos gerinimo programa	Vyriausybė	1995	Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	1995-1996	Įgyvendinta
5.	Kovos su transporto priemonių vagystėmis kompleksinė programa	Vyriausybė	1996	Ekonominių ir turtinių nusikaltimų prevencija	Nacionalinė	1996-1997	Įgyvendinta
6.	Antikorupcinių priemonių planas	Vyriausybė	1996	Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	1996-1997	Įgyvendinta
7.	Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinė programa	Vyriausybė	1996	Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	1997-2005	Įgyvendinta
8.	Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa	Vyriausybė	1999	Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	1999-2005	Įgyvendinta

9.	Papildomų kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonių programa	Vyriausybė	1999	Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	1999-1999	Įgyvendinta
10.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999-2003 metų programa	Vyriausybė	1999	Narkomanijos prevencija	Nacionalinė	1999-2003	Įgyvendinta
11.	Nuteistų ir grįžusių iš kardo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 1999-2003 metų programa	Vyriausybė	1999	Socialinė prevencija	Nacionalinė	1999-2003	Įgyvendinta
12.	Nuteistų ir grįžusių iš kardo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 2001-2004 metų programa	Vyriausybė	1999	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2001-2004	Įgyvendinta
13.	Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004-2007 metų programa	Vyriausybė	2004	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2004-2007	Įgyvendinta
14.	Nacionalinė programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą	Vyriausybė	2000	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija	Nacionalinė	2000-2004	Įgyvendinta
15.	Nacionalinė kovos su korupcija programa	Seimas	2002	Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	2002-2008	Įgyvendinta

16.	Nacionalinė kovos su korupcija programa	Seimas	2009	Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	2009-2010	Įgyvendinta
17.	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programa	Vyriausybė	2002	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija	Nacionalinė	2002-2004	Įgyvendinta
18.	Kovos su korupcija strategijos programa	Švietimo ir mokslo ministerija	2002	Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	2002-2006	Įgyvendinta
19.	Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programa	Vyriausybė	2004	Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	2004-2008	Įgyvendinta
20.	Kompleksinė autotransporto priemonių vagysčių prevencijos ir kontrolės 2005–2007 metų programa	Vyriausybė	2005	Ekonominių ir turtinių nusikaltimų prevencija	Nacionalinė	2005-2007	Įgyvendinta
21.	Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos antikorpentinė programa	Ūkio ministerija	2005	Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	2005-2005	Įgyvendinta
22.	Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005–2007 metų programa	Vyriausybė	2005	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2005-2007	Įgyvendinta
23.	Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programa	Vyriausybė	2005	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija	Nacionalinė	2005-2008	Įgyvendinta
24.	Equal projektas	Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	2004	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2004-2007	Įgyvendinta

25.	Viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategija	Vidaus reikalų ministerija	2003	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2003-2010	Įgyvendinta
26.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, socialinės reabilitacijos programa	Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos	2004	Ekonominių ir turtinių nusikaltimų prevencija	Nacionalinė	2004-2007	Įgyvendinta
27.	Nuteistųjų integracijos į visuomenę programa	Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos	2004	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2004	Įgyvendinta
28.	Lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų bei lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą asmenų socialinės integracijos programa	Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos	2003	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2003-2007	Įgyvendinta
29.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas panaudojant smurtą, socialinės reabilitacijos programa	Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos	2003	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2003-2007	Įgyvendinta
30.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas apsvaigus nuo alkoholio, socialinės reabilitacijos programa	Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos	2003	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2003-2007	Įgyvendinta
31.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas transporto eismo saugumui, socialinės reabilitacijos programa	Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos	2003	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2003-2007	Įgyvendinta
32.	Narkomanijos prevencijos ir narkotikų	Teisingumo ministerija	2004	Narkomanijos prevencija	Nacionalinė	2004-2004	Įgyvendinta

	kontrolės laisvės atėmimo vietose koncepcija						
33.	Vaikų ir jaunimo socializacijos programa	Vyriausybė	2004	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2004-2014	Vykdoma
34.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programa	Seimas	2004	Narkomanijos prevencija	Nacionalinė	2004-2008	Įgyvendinta
35.	Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	Seimas	2003	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2003-2012	Vykdoma
36.	Kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003–2005 metais programa	Vyriausybė	2003	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2003-2005	Įgyvendinta
37.	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencinė švietimo 2003–2004 metų programa	Švietimo ir mokslo ministerija	2003	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija	Nacionalinė	2003-2004	Įgyvendinta
38.	Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programa	Vyriausybė	2004	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2005-2007	Įgyvendinta
39.	Kovos su korupcija krašto apsaugos sistemoje programa	Krašto apsaugos ministerija	2002	Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	2002-2005	Įgyvendinta
40.	Sveikatos sistemos kovos su korupcija strategija	Sveikatos apsaugos ministerija	2003	Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	2003-2005	Įgyvendinta
41.	Korupcijos prevencijos sveikatos sistemoje programa	Sveikatos apsaugos ministerija	2006	Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	2006-2007	Įgyvendinta
42.	Alkoholio, tabako ir kitų psichiką	Švietimo ir mokslo	2006	Narkomanijos prevencija	Nacionalinė	2006-2007	Įgyvendinta

	veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa	ministerija					
43.	Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008-2010 metų programa	Vyriausybė	2008	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2008-2010	Įgyvendinta
44.	Nepilnamečių justicijos programa	Vyriausybė	1999	Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	1999-2002	Įgyvendinta
45.	Nepilnamečių justicijos 2009-2013 metų programa	Vyriausybė	2009	Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija	Nacionalinė	2009-2013	Vykdoma
46.	Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2007–2009 metų planas	Vyriausybė	2006	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2007-2015	Vykdoma
47.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programa	Seimas	2010	Narkomanijos prevencija	Nacionalinė	2010-2016	Vykdoma
48.	Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programa	Vyriausybė	2009	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija	Nacionalinė	2009-2012	Vykdoma
49.	Visuomenės teisinio švietimo 2009–2012 metų programa	Vyriausybė	2009	Socialinė prevencija	Nacionalinė	2009-2012	Vykdoma

4 lentelė. Nusikaltimų prevencijos programų atitikimas metodiniams reikalavimams

Eil. Nr.	Programa	Problema suformuluota tiksliai ir konkrečiai	Apibrėžtas problemos mastas	Apibrėžtas problemos pastovumas	Nustatyti neigiami padariniai	Tikslų skaičius	Tikslai atitinka problemą	Tikslai konkretūs ir tikslūs	Tikslai suprantami
1.	Nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei kontrolės programa	1	1	1	0	28	0	0	0
2.	Ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	0	1	0	1	1	0	0	0
3.	Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programa	0	0	0	0	9	0	0	0
4.	Nepilnamečių užimtumo ir jų nusikalstamumo prevencijos gerinimo programa	0	0	0	0	0	0	0	0
5.	Kovos su transporto priemonių vagystėmis kompleksinė programa	0	0	0	0	1	0	0	1
6.	Antikorupcinių priemonių planas	0	0	0	0	0	0	0	0
7.	Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinė programa	0	1	1	1	2	0	0	0
8.	Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa	0	0	0	0	9	0	0	0
9.	Papildomų kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonių programa	0	1	0	0	1	0	0	0
10.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999-2003 metų programa	0	1	1	1	9	1	1	1
11.	Nuteistų ir grįžusių iš kardo kalėjimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 1999-2003 metų programa	1	1	1	0	2	0	0	1

12.	Nuteistų ir grįžusių iš kardojo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 2001-2004 metų programa	1	1	0	0	2	0	0	1
13.	Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004-2007 metų programa	0	1	1	1	2	0	0	1
14.	Nacionalinė programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą	0	1	0	1	5	1	1	1
15.	Nacionalinė kovos su korupcija programa	1	1	0	1	1	0	0	0
16.	Nacionalinė kovos su korupcija programa	1	1	1	1	3	0	0	1
17.	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programa	0	1	0	0	12	0	0	1
18.	Kovos su korupcija strategijos programa	0	1	0	0	3	0	0	1
19.	Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programa	1	1	1	0	4	1	1	1
20.	Kompleksinė autotransporto priemonių vagysčių prevencijos ir kontrolės 2005–2007 metų programa	0	1	0	0	3	0	0	1
21.	Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos antikorupcinė programa	0	1	1	1	7	0	0	0
22.	Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005–2007 metų programa	0	1	0	0	2	1	1	0
23.	Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programa	1	1	0	0	1	0	0	0
24.	Equal projektas	1	1	0	1	1	0	0	0
25.	Viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategija	1	1	1	1	1	0	0	1
26.	Asmenų, padariusių	1	1	1	0	1	0	0	1

	nusikalstamas veikas nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, socialinės reabilitacijos programa								
27.	Nuteistųjų integracijos į visuomenę programa	1	1	0	0	1	0	0	1
28.	Lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų bei lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą asmenų socialinės integracijos programa	1	1	0	0	1	0	0	1
29.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas panaudojant smurtą, socialinės reabilitacijos programa	1	1	1	1	1	0	0	0
30.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas apsvaigus nuo alkoholio, socialinės reabilitacijos programa	1	1	1	1	1	0	0	0
31.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas transporto eismo saugumui, socialinės reabilitacijos programa	1	1	0	0	1	0	0	0
32.	Narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės laisvės atėmimo vietose koncepcija	1	1	1	1	1	0	0	0
33.	Vaikų ir jaunimo socializacijos programa	0	1	1	1	9	1	1	1
34.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programa	0	1	1	0	6	0	0	0
35.	Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	1	1	1	0	5	1	0	1
36.	Kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir policijos apylinkės inspekcijų veiklos gerinimo 2003–2005 metais programa	0	0	1	0	2	0	0	0
37.	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencinė švietimo 2003–2004 metų programa	0	1	0	1	1	1	1	0
38.	Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programa	0	1	0	0	1	0	0	1

39.	Kovos su korupcija krašto apsaugos sistemoje programa	0	1	0	1	1	0	0	0
40.	Sveikatos sistemos kovos su korupcija strategija	0	1	0	1	5	0	0	0
41.	Korupcijos prevencijos sveikatos sistemoje programa	0	1	0	1	5	0	0	1
42.	Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa	0	1	1	0	1	0	0	1
43.	Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008-2010 metų programa	1	1	1	1	1	1	1	0
44.	Nepilnamečių justicijos programa	0	1	1	0	17	1	1	1
45.	Nepilnamečių justicijos 2009-2013 metų programa	1	1	1	1	17	1	1	0
46.	Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2007–2009 metų planas	1	1	0	1	1	0	0	1
47.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programa	1	1	1	0	1	0	0	0
48.	Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programa	0	1	1	0	4	0	0	0
49.	Visuomenės teisinio švietimo 2009–2012 metų programa	0	1	0	0	1	1	1	1

4 lentelės tęsinys

Eil. Nr.	Programa	Uždavinių skaičius	Uždaviniai suprantami	Uždaviniai konkretūs	Priemonių skaičius	Apibūdintas priemonių veiksmingumas	Įvertinti priemonių įgyvendinimo finansiniai kaštai	Nustatyti planuojami rezultatai
1.	Nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei kontrolės programa	25	0	0	78	0	0	0
2.	Ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	16	0	0	1993-28 1994-38 1995-35	0	0	0

3.	Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programa	0	0	0	21	0	0	0
4.	Nepilnamečių užimtumo ir jų nusikalstamumo prevencijos gerinimo programa	0	0	0	11	0	0	0
5.	Kovos su transporto priemonių vagystėmis kompleksinė programa	7	1	0	23	0	0	0
6.	Antikorupcinių priemonių planas	0	0	0	39	0	0	0
7.	Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinė programa	11	1	0	69	0	1	0
8.	Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa	59	0	0	98	0	0	0
9.	Papildomų kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonių programa	0	0	0	1	0	1	0
10.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999-2003 metų programa	6	1	0	95	0	1	0
11.	Nuteistų ir grįžusių iš kardomojo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 1999-2003 metų programa	5	0	0	18	0	1	0
12.	Nuteistų ir grįžusių iš kardomojo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 2001-2004 metų programa	5	0	0	18	0	1	0
13.	Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004-2007 metų programa	5	1	0	16	0	1	1
14.	Nacionalinė programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą	6	1	1	26	0	1	1

	ir seksualinę prievartą							
15.	Nacionalinė kovos su korupcija programa	6	0	0	81	0	0	0
16.	Nacionalinė kovos su korupcija programa	10	1	1	66	0	0	1
17.	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programa	42	1	0	45	0	1	1
18.	Kovos su korupcija strategijos programa	24	0	0	26	0	0	0
19.	Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programa	11	1	1	33	0	1	1
20.	Kompleksinė autotransporto priemonių vagysčių prevencijos ir kontrolės 2005–2007 metų programa	7	1	1	46	0	1	1
21.	Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos antikorupcinė programa	22	1	0	10	0	0	0
22.	Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005–2007 metų programa	9	1	1	21	0	1	1
23.	Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programa	40	1	0	43	0	1	1
24.	Equal projektas	2	0	0	10	0	0	0
25.	Viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategija	15	1	1	30	0	0	1
26.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas nuosavybei, turinems teisėms ir turiniams interesams, socialinės rehabilitacijos programa	0	0	0	6	0	0	0
27.	Nuteistųjų integracijos į visuomenę programa	4	0	0	7	0	0	0
28.	Lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų bei lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą asmenų socialinės integracijos programa	0	0	0	4	0	0	1
29.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas panaudojant smurtą,	0	0	0	6	0	0	0

	socialinės reabilitacijos programa							
30.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas apsvaigus nuo alkoholio, socialinės reabilitacijos programa	0	0	0	5	0	0	0
31.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas transporto eismo saugumui, socialinės reabilitacijos programa	0	0	0	4	0	0	0
32.	Narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės laisvės atėmimo vietose koncepcija	3	1	1	26	0	0	0
33.	Vaikų ir jaunimo socializacijos programa	20	1	1	58	0	1	1
34.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programa	9	0	0	2004-58 2005-54 2006-77 2007-84 2008-77	0	1	1
35.	Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	5	1	1	2005/ 2006-78 2007/ 2009 - 67 2010/ 2012 - 24	0	1	1
36.	Kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003–2005 metais programa	3	1	0	7	0	1	1
37.	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencinė švietimo 2003–2004 metų programa	6	1	1	7	0	0	1
38.	Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programa	5	1	1	6	0	1	1
39.	Kovos su korupcija krašto apsaugos sistemoje programa	5	1	0	46	0	0	0
40.	Sveikatos sistemos kovos su korupcija strategija	18	0	0	52	0	0	0
41.	Korupcijos prevencijos sveikatos sistemoje programa	31	1	0	39	0	0	0
42.	Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa	5	1	1	17	0	0	0

43.	Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008-2010 metų programa	8	1	0	24	0	1	1
44.	Nepilnamečių justicijos programa	7	0	0	95	0	0	1
45.	Nepilnamečių justicijos 2009-2013 metų programa	7	0	0	28	0	1	1
46.	Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2007–2009 metų planas	2007/ 2009- 19 2010/ 2012- 10	1	1	2007/ 2009 - 41 2010/ 2012 -17	0	1	14
47.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programa	4	1	1	40	0	0	1
48.	Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programa	8	1	1	31	0	1	1
49.	Visuomenės teisinio švietimo 2009–2012 metų programa	2	1	1	11	0	1	1

4 lentelės tęsinys

Eil. Nr.	Programa	Numatyta vykdymo ir valdymo struktūra	Numatytas NVO dalyvavimas	Numatytas individualių asmenų dalyvavimas	Numatyti veiksmingumo ir poveikio vertinimo kriterijai
1.	Nusikaltimų asmeninei (privatinei) nuosavybei kontrolės programa	1	0	0	0
2.	Ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	1	0	0	0
3.	Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programa	1	0	0	0
4.	Nepilnamečių užimtumo ir jų nusikalstamumo prevencijos gerinimo programa	1	0	0	0
5.	Kovos su transporto priemonių vagystėmis kompleksinė programa	1	0	0	0
6.	Antikorupcinių	1	0	0	0

	priemonių planas				
7.	Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinė programa	1	1	0	0
8.	Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programa	1	1	0	0
9.	Papildomų kovos su organizuotu nusikalstamumu priemonių programa	1	0	0	0
10.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999-2003 metų programa	1	0	0	0
11.	Nuteistų ir grįžusių iš kardo kalinių vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 1999-2003 metų programa	1	1	0	0
12.	Nuteistų ir grįžusių iš kardo kalinių vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 2001-2004 metų programa	1	1	0	0
13.	Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004-2007 metų programa	1	1	0	1
14.	Nacionalinė programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą	1	1	0	0
15.	Nacionalinė kovos su korupcija programa	1	1	0	1
16.	Nacionalinė kovos su korupcija programa	1	1	0	1
17.	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programa	1	1	0	0
18.	Kovos su korupcija strategijos programa	1	0	1	0

19.	Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programa	1	1	0	1
20.	Kompleksinė autotransporto priemonių vagysčių prevencijos ir kontrolės 2005–2007 metų programa	1	0	0	1
21.	Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos antikorupecinė programa	1	0	0	0
22.	Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005–2007 metų programa	1	1	0	1
23.	Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programa	1	1	0	1
24.	Equal projektas	1	1	0	0
25.	Viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategija	0	0	0	1
26.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, socialinės reabilitacijos programa	1	0	0	1
27.	Nuteistųjų integracijos į visuomenę programa	1	1	0	1
28.	Lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų bei lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą asmenų socialinės integracijos programa	1	0	0	0
29.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas panaudojant smurtą, socialinės reabilitacijos programa	1	0	1	0
30.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas apsvaigus nuo alkoholio, socialinės reabilitacijos programa	1	0	1	0
31.	Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas transporto eismo saugumui, socialinės reabilitacijos programa	1	0	1	0

32.	Narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės laisvės atėmimo vietose koncepcija	1	0	0	0
33.	Vaikų ir jaunimo socializacijos programa	1	1	0	1
34.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programa	1	1	1	0
35.	Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa	1	1	0	0
36.	Kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003–2005 metais programa	0	0	0	0
37.	Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencinė švietimo 2003–2004 metų programa	0	0	0	0
38.	Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programa	1	1	0	1
39.	Kovos su korupcija krašto apsaugos sistemoje programa	1	0	0	0
40.	Sveikatos sistemos kovos su korupcija strategija	1	1	0	1
41.	Korupcijos prevencijos sveikatos sistemoje programa	1	0	0	1
42.	Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa	0	0	0	0
43.	Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008-2010 metų programa	1	1	0	1
44.	Nepilnamečių justicijos programa	1	0	0	0
45.	Nepilnamečių justicijos 2009-2013 metų programa	1	1	0	1
46.	Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2007–2009 metų planas	1	1	0	1

47.	Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programa	1	1	0	1
48.	Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programa	0	1	0	1
49.	Visuomenės teisinio švietimo 2009–2012 metų programa	1	0	0	1